

ΕΠΔΟ

Τίτλος πτυχιακής εργασίας:
«Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής»

Όνόματα:

Καλογιάννη Αμαλία Α.Μ.:13190

Καλαρά Κατερίνα.....Α.Μ.:

Επιβλέπων καθηγητής:

Φυλακτός Δημήτριος

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
1.1 Ορισμός.....	7
1.2 Η αγορά εργασίας ως κοινωνικός θεσμός.....	9
1.3 Προσφορά εργασίας.....	11
1.4 Ζήτηση εργασίας.....	12
1.5 Εργατικό Δυναμικό.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ	
2.1 Ορισμός Ανεργίας.....	16
2.2 Είδη Ανεργίας.....	17
2.3 Μέτρηση της Ανεργίας – Προβλήματα.....	18
2.4 Σύγχρονες Ερμηνείες της Ανεργίας.....	20
2.5 Αίτια της Ανεργίας.....	23
2.6 Ατομικά Προβλήματα Ανέργων.....	26
2.7 Κοινωνικά Προβλήματα.....	29
2.8 Ψυχολογικά Προβλήματα.....	33

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ

3.1 Η δομή της αγορά εργασίας στο Ν. Αττικής.....	39
3.2 Τομείς παραγωγής και απασχόληση.....	40
3.3 Δομή εργατικού δυναμικού και ανεργίας.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4.1 Αποτελέσματα έρευνας.....	46
-------------------------------	----

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	68
-------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	70
-------------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	71
----------------	----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής είναι η εξοικίωση με έννοιες που αφορούν την αγορά εργασίας και η μελέτη των ειδών ανεργίας, τα αίτια της και οι συνέπειές της. Μάλιστα στα πλαίσια εκπόνησής της πραγματοποιείται και μία έρευνα σε δείγμα 50 ατόμων που έχει ως αντικείμενο την αγοράς εργασίας στο νομό Αττικής. Τα πρώτα τρία κεφάλαια είναι το θεωρητικό μέρος της εργασίας και στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί το ερευνητικό μέρος.

Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται αναφορά στην αγορά εργασίας, δίνεται ο ορισμός της, αναλύεται η αγορά εργασίας ως κοινωνικός θεσμός και γίνεται λόγος για την προσφορά και τη ζήτηση αυτής. Τέλος, δίνεται έμφαση στην έννοια του εργατικού δυναμικού.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην ανεργία, τα είδη της, τον τρόπο που μπορούμε να τη μετρήσουμε κ.λ.π. Επιπλέον, δίνονται οι σύγχρονες ερμηνείες της ανεργίας, τα αίτια που την προκαλούν καθώς και τα ατομικά, ψυχολογικά και τα κοινωνικά προβλήματα των ανέργων.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται αναφορά στην αγορά εργασίας στο νομό Αττικής. Από τη μία μεριά περιγράφεται η δομή της αγοράς εργασίας στο νομό Αττικής και από την άλλη αναλύονται οι τομείς παραγωγής στην απασχόληση, καθώς και η δομή εργατικού δυναμικού και ανεργίας.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής περιλαμβάνει ολόκληρο το ερευνητικό μέρος της. Πραγματοποιείται στο νομό Αττικής σε δείγμα 50 ατόμων που είναι άνεργα. Εδώ παρουσιάζονται, λοιπόν τα αποτελέσματα σχετικά με τα δημογραφικά τους στοιχεία και πληροφορίες σχετικά με την προηγούμενη εργασία τους, με ποιους τρόπους επιβιώνουν τώρα που δε δουλεύουν κ.λ.π.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αγορά εργασίας είναι το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται τα συμβόλαια εργασίας ή οι ατομικές συμβάσεις εργασίας, που κατανέμουν τους ιδιώτες σε θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Γενικότερα, αγορά εργασίας είναι μία αγορά όπου υπάρχουν πωλητές και αγοραστές και το αντικείμενο αγοραπωλησίας είναι η εργασία. Οι εργάτες πωλούν την εργασία τους, για να εξασφαλίζουν εισόδημα και οι επιχειρήσεις αγοράζουν εργασία.

Η προσφορά και η ζήτηση εργασίας δε μπορούν να ισορροπήσουν χωρίς προβλήματα. Στην προσφορά εργασίας οι εργαζόμενοι γνωρίζουν τις συνθήκες απασχόλησης, έχουν γνώση των αμοιβών και όλων των στοιχείων που έχουν σχέση με την αγορά εργασίας. Απασχολώντας περισσότερη ποσότητα εργασίας, η επιχείρηση πρέπει να προσδοκά ότι θα μπορέσει να διαθέσει το περισσότερο προϊόν που θα παράγει και μάλιστα με έσοδα που θα καλύπτουν το συνολικό κόστος παραγωγής.

Άνεργοι θεωρούνται όλοι εκείνοι που αναζητούν εργασία και αδυνατούν να βρουν. Τα είδη της ανεργίας είναι η διαρθρωτική ανεργία, η ανεργία τριβής και η κυκλική ανεργία. Δύο είναι οι συνήθεις τρόποι μέτρησης της ανεργίας, που χρησιμοποιούνται από την πλειονότητα των χωρών, οι έρευνες δημοσκόπησης του πληθυσμού και η εγγραφή των αιτούντων εργασίας πάρα των υπεύθυνων οργανισμών. Η δυσκολία μέτρησης της ανεργίας οφείλεται στο ότι μεγάλα τμήματα του πληθυσμού βρίσκονται σε ενδιάμεσες καταστάσεις, μεταξύ εργασίας, ανενεργού πληθυσμού (αδράνειας) και ανεργίας.

Οι συνέπειες της ανεργίας είναι ποικίλλες. Πέραν της απώλειας εισοδήματος, επιφέρει και την απώλεια κοινωνικής θέσης. Παρουσιάζεται, έτσι, η εικόνα μιας κοινωνίας στην οποία ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού εμφανίζεται επαγγελματικά απαξιωμένο και επιβαρημένο με όλα τα άλλα προβλήματα που απορρέουν από την κατάσταση αυτή, λόγω του ότι η ανεργία πλήττει συγκεκριμένες ομάδες βαρύτερα από άλλες, δημιουργούνται θύλακες ανεργίας εντείνοντας τις κοινωνικές αυτές ανισότητες. Η κατάσταση της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας και των προβλημάτων που συνεπάγεται, στιγματίζει, όχι μόνο το παρόν, αλλά και το

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

μέλλον της κοινωνίας, την εξέλιξη και την ανάπτυξη της. Η ανάπτυξη στην περίπτωση αυτή δεν ταυτίζεται με την οικονομική ευημερία αλλά αντανακλά μια πολυδιάστατη κατάσταση που αντιπροσωπεύει και την κοινωνική ευημερία. Τέλος, έχει αρνητικές συνέπειες και στην ψυχολογία του ίδιου του ατόμου, αλλά και των συγγενικών του προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 Ορισμός

Ως αγορά εργασίας ορίζεται το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συνάπτονται τα συμβόλαια εργασίας (labour contracts) ή οι ατομικές συμβάσεις εργασίας, βάση των οποίων κατανέμονται τα άτομα σε θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Αυτός ο καθόλου αυστηρός ορισμός μας επιτρέπει να αναδείξουμε ορισμένα βασικά στοιχεία συγκρότησης της αγοράς εργασίας. (Ραφία Α., 1987).

Πρώτον, πρέπει να επισημανθεί ότι η αγορά εργασίας ορίζεται από την σύναψη ή την πρόθεση για σύναψη της σχέσης μισθωτής απασχόλησης. Με την έννοια αυτή πρέπει να διακρίνουμε την αγορά εργασίας από την έννοια του εργατικού δυναμικού και από την έννοια της δομής της απασχόλησης, δηλαδή, να αποκλείσουμε εκείνες τις μορφές εργασίας που δεν δηλώνουν ρητά ή και εμμέσως την ύπαρξη σχέσης μισθωτής απασχόλησης. Έτσι, για παράδειγμα, οι αυτοαπασχολούμενοι ορίζονται σε μια σχέση εξωτερική προς την αγορά εργασίας, ενώ τα ίδια αυτά άτομα, πριν αναλάβουν την δική τους δουλειά, ενδέχεται να ήταν ενταγμένα στην αγορά εργασίας είτε ως μισθωτοί απασχολούμενοι είτε ως διαθέσιμοι για μισθωτή απασχόληση. (Πετράκη Γ., 1993).

Δεύτερον, η αγορά εργασίας συγκροτείται από μία σχέση ανταλλαγής ανάμεσα στον εργοδότη (αγοραστή της εργασίας) που προσφέρει το μισθό και τον εργαζόμενο (πωλητή της εργασίας) που διαθέτει στον εργοδότη την εργασία του. Η ανταλλακτική αυτή σχέση καθιστά την εργασία εμπόρευμα. Σε αντίθεση με το δουλοκτητικό σύστημα, δεν είναι ο εργαζόμενος που αποτελεί το εμπόρευμα προς ανταλλαγή, αλλά η εργασία του. Ούτε, όμως, και η εργασία του καθαυτή, με την έννοια της επιτέλεσης ενός συγκεκριμένου, σαφώς καθορισμένου από τους όρους της σύμβασης εργασίας, έργου. Το πραγματικό αντικείμενο της σχέσης ανταλλαγής είναι ότι ο εργαζόμενος θέτει στην διάθεση του εργοδότη, έναντι μισθού, την ικανότητά του να εργάζεται (εργατική δύναμη) υπό το διευθυντικό δικαίωμα του εργοδότη. Δηλαδή, ο εργαζόμενος επιτελεί τα εργασιακά καθήκοντα υπό τους όρους και με τους

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

ρυθμούς που επιβάλλει ο εργοδότης, στον οποίο αναγνωρίζεται το δικαίωμα οργάνωσης της εργασιακής διαδικασίας. Η σύναψη της σχέσης μισθωτής εργασίας συνεπάγεται, ακριβώς και ανεξαρτήτως από τον νομικό τύπο με τον οποίο περιβάλλεται, την αναγνώριση του διευθυντικού δικαιώματος. (Πετράκη Γ., 1993).

Η αγορά εργασίας, συνεπώς, είναι ένας θεσμός ιστορικά καθορισμένος. Δεν μπορεί να υπάρξει παρά ως αποτέλεσμα κοινωνικών μετασχηματισμών που οδηγούν στην εμφάνιση του εργαζόμενου ως ελεύθερου ιδιώτη. Ελεύθερου με την διπλή έννοια, ότι, πρώτον έχει απελευθερωθεί από τους δεσμούς προσωπικής εξάρτησης, κυρίως πολιτικής και ιδεολογικής φύσεως που χαρακτηρίζουν προηγούμενες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, και έχει το δικαίωμα να διαθέσει ελεύθερα την εργασία του χωρίς να υπόκειται σε εξω-οικονομικούς καταναγκασμούς, και, δεύτερον, με την έννοια ότι έχει "απελευθερωθεί" από, δηλαδή έχει χάσει, την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Η αγορά εργασίας συγκροτείται και εμπεδώνεται με την συγκρότηση και εμπέδωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η διαδικασία συγκρότησης της αγοράς εργασίας είναι μια μακροχρόνια και οδυνηρή διαδικασία. Η αγορά εργασίας ορθώνεται πάνω στα συντρίμια παλαιότερων μορφών απασχόλησης και παραγωγής, με την κατάργηση, συνήθως με βίαιο τρόπο, των παραδοσιακών σχέσεων οικονομικής εκμετάλλευσης, εξουσίας και αλληλεγγύης που χαρακτηρίζουν αυτές τις μορφές. (Κορλίρας Π., 1999).

Η διαδικασία μετατροπής του «απελευθερωμένου από τα μέσα παραγωγής» ανθρώπου σε μισθωτό εργαζόμενο είναι μία εξ ίσου μακροχρόνια και οδυνηρή διαδικασία. Ο «όχλος» που κατέφυγε στα αστικά κέντρα με την διάλυση των παραγωγικών δομών στην ύπαιθρο έπρεπε να καταστεί ικανός για εργασία διαφορετικής μορφής, να γίνει ικανός να υποστεί την πειθαρχία της εργασίας που συνεπάγεται η οργανωμένη παραγωγή. Οι ποικίλοι θεσμοί σωφρονισμού - η φυλακή, το άσυλο, το workhouse -, η ποινική δίωξη των επαιτών, της αλητείας και της πορνείας - των μορφών διασφάλισης των αναγκαίων μέσων επιβίωσης του όχλου -, η νομική προστασία της ιδιοκτησίας και η μετατόπιση του ποινικού δικαίου από τις σωματικές ποινές στις ποινές σωφρονισμού, αποτελούν στοιχεία αυτής της διεργασίας μετασχηματισμού του όχλου σε μισθωτούς. (Πετράκη Γ., 1993).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Δεν είναι τυχαίο ότι η διαδικασία «μισθωτοποίησης» ξεκίνησε από τις ομάδες του πληθυσμού που μπορούσαν να φέρουν την μικρότερη αντίσταση στις νέες μεθόδους παραγωγής. Τα παιδιά, κυρίως, και οι γυναίκες αποτελούν ιστορικά σημαντικό τμήμα του πρώτου πυρήνα μισθωτών εργαζομένων. Σε πολλές, μάλιστα, περιπτώσεις, αποτέλεσαν τις κυριότερες ομάδες - στόχους των εργοδοτών στην διαδικασία συγκρότησης του εργατικού δυναμικού των μισθωτών. (Κορλίρας Π., 1999).

Η διαδικασία μετατροπής του πληθυσμού σε μισθωτούς εργαζόμενους είναι η διαδικασία πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου στην οποία αναφέρεται ο Μαρξ, μια διαδικασία σύμφυτη με τη διαδικασία εγκαθίδρυσης του καπιταλισμού ως κυρίαρχου τρόπου παραγωγής και τη δημιουργία της αγοράς εργασίας ως κυρίαρχου θεσμού εγκοινωνισμού της εργασίας. (Πετράκη Γ., 1993).

Αυτό δεν σημαίνει ότι η αγορά εργασίας δημιουργήθηκε με κάποιον οδυνηρό τρόπο που αφορά μια αρκετά μακρινή εποχή, τον 18ο και τον 19ο αιώνα ή ακόμα παλαιότερα. Οι μαζικές μετακινήσεις του πληθυσμού που οδηγούν στην αγορά εργασίας και στην μισθωτοποίηση, μετακινήσεις που επέβαλαν οι εμφύλιοι πόλεμοι, η δημιουργία των εθνικών κρατών, οι εκ νέου προσδιορισμοί των συνόρων που οδηγούν σε ανταλλαγές πληθυσμών και στον δρόμο των προσφύγων δεν συμβαίνουν μόνο σε κάποιο βάρβαρο παρελθόν, ούτε αφορούν λαούς «ενός άλλου Θεού». Αντιθέτως, όπως τα γεγονότα στα Βαλκάνια σήμερα προκλητικά μας θυμίζουν, εξακολουθούν και γίνονται «εδώ και σήμερα». Ενώ, παράλληλα, συνεχίζονται οι ήπιες μορφές μετακίνησης, η εσωτερική μετανάστευση και η αγροτική έξοδος, η εξωτερική μετανάστευση προς άλλες χώρες και από άλλες χώρες, συμπτώματα της μόνιμης αναπαραγωγικής αδυναμίας των σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης της κοινωνικής εργασίας. (Ραφία Α., 1987).

1.2 Η αγορά εργασίας ως κοινωνικός θεσμός

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός της αγοράς εργασίας έχει απασχολήσει τους επιστήμονες προ πολλού. Η αγορά εργασίας αποτελεί συντελεστή παραγωγής, ο

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

οποίος σε συνδυασμό με τους άλλους δύο, τη γη και το κεφάλαιο συμβάλλουν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. (Πετράκη Γ., 1993).

Πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι δεν είναι λογικό να εξετάζουμε την αγορά εργασίας με τις ίδιες αναλυτικές υποθέσεις που χρησιμοποιούμε για τις άλλες αγορές αγαθών και υπηρεσιών, αλλά είναι προτιμότερο όπως έχει αποφανθεί ο Solow, να δούμε την αγορά εργασίας ως «κοινωνικό θεσμό» και να ενσωματώσουμε στην θεωρία μας μη οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία τους. (Κορλίρας Π., 1999).

Ο Δεδουσόπουλος (2000), θεωρεί ότι η αγορά εργασίας είναι το κοινωνικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται τα συμβόλαια εργασίας ή οι ατομικές συμβάσεις εργασίας, που κατανέμουν τους ιδιώτες σε θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Γενικότερα, αγορά εργασίας είναι μία αγορά όπου υπάρχουν πωλητές και αγοραστές και το αντικείμενο αγοραπωλησίας είναι η εργασία. Οι εργάτες πωλούν την εργασία τους, για να εξασφαλίζουν εισόδημα και οι επιχειρήσεις αγοράζουν εργασία. (Δεδουσόπουλος, 2000).

Η αλληλεξάρτηση της αγοράς εργασίας με τη ζήτηση και την προσφορά είναι πολύ σημαντική όπως θα αναφερθούμε παρακάτω καθώς επίσης, θα αναπτύξουμε τις πολιτικές προστασίας της εργασίας, την αγορά εργασίας στην Ελλάδα, καθώς και τα θεσμικά πλαίσια. (Ραφία Α., 1987).

Κατά τη νεοκλασική προσέγγιση η οποία θεωρεί τη δομή των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων, άρα και την αγορά εργασίας, τη βάση του μικρό-επιπέδου που στοχεύει στην ανάλυση και κατανόηση των ατομικών συμπεριφορών, θεωρεί ότι η αγορά εργασίας λειτουργεί όπως οποιαδήποτε άλλη αγορά, στην οποία το ανταλλάξιμο αγαθό είναι η εργασία. Η νεοκλασική θεωρία διερευνά την αγορά εργασίας στηριζόμενη κυρίως στη ανάλυση της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, πάνω στην υπόθεση ότι οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι δεν αποτελούν κοινωνικές ομάδες, αλλά οικονομικές κατηγορίες, οι οποίες διακρίνονται για τον οικονομικό τους ορθολογισμό και έχουν ως σκοπό να μεγιστοποιήσουν το ατομικό τους συμφέρον. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η προσφορά και η ζήτηση εργασίας δεν μπορούν να ισορροπήσουν χωρίς προβλήματα. Απλώς και μόνο με τη βοήθεια του μηχανισμού των τιμών, ως μισθός να είναι μόνο η τιμή του εμπορεύματος εργασία και ως εργασία να μην είναι τίποτε παραπάνω από ένα απλό εμπόρευμα. Καθώς εργασία και παραγωγή αναπτύσσονται με σκοπό την ικανοποίηση φυσικών και κοινωνικών αναγκών του ανθρώπου, η ανάπτυξη της εργασίας συνιστά μία κοινωνική αναγκαιότητα. (Πετράκη Γ., 1993).

1.3 Προσφορά εργασίας

Η προσφορά εργασίας προσδιορίζεται από τέσσερις παράγοντες μεταξύ των οποίων υπάρχει μεγάλη αλληλεξάρτηση: από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, από τις ώρες που εργάζεται το εργατικό δυναμικό, από τις ικανότητες του σε σχέση με την παραγωγική προσπάθεια και από την προσπάθεια που καταβάλλει κατά την εργασιακή διαδικασία (Κορλίρας Π., 1999).

Στην προσφορά εργασίας οι εργαζόμενοι γνωρίζουν τις συνθήκες απασχόλησης, έχουν γνώση των αμοιβών και όλων των στοιχείων που έχουν σχέση με την αγορά εργασίας. Οι επιπτώσεις στο επίπεδο της απασχόλησης και στο επίπεδο του μισθού που οφείλονται στην αυξημένη προσφορά εργασίας, αναμένονται να κινηθούν προς την ίδια κατεύθυνση είτε εξαιτίας ελλειπών εργασιακών δεξιοτήτων, είτε γιατί αντιμετωπίζονται με προκατάληψη από τους εργοδότες. (Πετράκη Γ., 1993).

Η αυξημένη προσφορά εργασίας συνεπάγεται αύξηση της απασχόλησης με ταυτόχρονη μείωση του πραγματικού μισθού. Η επίπτωση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η αυξημένη προσφορά εργασίας οδηγεί στην αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εργαζομένων για τη διατήρηση μιας θέσης εργασίας. (Ραφία Α., 1987).

Κατά τη νεοκλασική προσέγγιση η προσφορά εργασίας προσδιορίζεται από τις αποφάσεις των εργαζομένων να μοιράσουν τον διαθέσιμο χρόνο τους μεταξύ εργασίας και λοιπών δραστηριοτήτων. Η νεοκλασική θεωρία αντιμετωπίζει τις επιλογές του ατόμου σε σχέση με την ένταξή του στην αγορά εργασίας και σε σχέση με τους όρους απασχόλησης του, δηλαδή ανάγει την προσφορά εργασίας στο μικρό-

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

επίπεδο, αναλύοντας τους λόγους για τους οποίους το άτομο επιθυμεί να προσφέρει περισσότερη ή λιγότερη εργασία. Κατά συνέπεια, η νεοκλασική προσέγγιση μετατόπισε το πρόβλημα από το μακρό-κοινωνικό επίπεδο στο μικρό-επίπεδο των ατόμων. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Ο προσδιορισμός της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας οδηγούν στον προσδιορισμό ενός επιπέδου ισορροπίας της απασχόλησης, κάτω από τη βασική υπόθεση ότι η αγορά βρίσκεται σε πλήρη ανταγωνισμό. (Ραφία Α., 1987).

1.4 Ζήτηση εργασίας

Η «καμπύλη ζήτησης εργασίας» εκφράζει την ποσότητα εργασίας που «ζητούν» οι εργοδότες και είναι η αρνητική συνάρτηση του ύψους της αμοιβής της εργασίας. Κάθε επιχείρηση υποτίθεται ότι χρησιμοποιεί τους εργαζόμενους, που τους απασχολεί μαζί με τους άλλους συντελεστές της παραγωγής όπως π.χ. τον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό και τις πρώτες ύλες για να παράγει κάποιο προϊόν (μπορεί να είναι και υπηρεσίες), με σκοπό να το πωλήσει. (Πετράκη Γ., 1993).

Η επιχείρηση θέλει να παράγει τόση ποσότητα προϊόντος όση μπορεί να πωλήσει, έτσι ώστε τα έσοδα αυτών των πωλήσεων να καλύπτουν το κόστος παραγωγής και να προκύπτει κάποιο κέρδος. Απασχολώντας περισσότερη ποσότητα εργασίας, η επιχείρηση πρέπει να προσδοκά ότι θα μπορέσει να διαθέσει το περισσότερο προϊόν που θα παράγει και μάλιστα με έσοδα που θα καλύπτουν το συνολικό κόστος παραγωγής. Επειδή όμως, με δεδομένο (βραχυπρόθεσμα) τον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, η αύξηση της απασχολούμενης εργασίας θα συνεπάγεται ολοένα και μικρότερες αυξήσεις του παραγόμενου προϊόντος (ο γνωστός νόμος των φθινουσών αποδόσεων), η ορθολογική συμπεριφορά των επιχειρήσεων θα τις οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι μόνο με χαμηλότερη αμοιβή είναι συμφέρουσα η απασχόληση μεγαλύτερης ποσότητας εργασίας. Και πάλι, η οικονομική θεωρία γενικεύεται σε αυτό το πρότυπο μικροοικονομικής συμπεριφοράς σε μία καμπύλη ζήτησης εργασίας, βάσει της οποίας η ζητούμενη ποσότητα εργασίας είναι αρνητική συνάρτηση του ύψους της αμοιβής. Αυτή η αγορά εργασίας υποτίθεται ότι λειτουργεί

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

όπως οποιαδήποτε άλλη αγορά, με την έννοια ότι οδηγείται σε μία κατάσταση ισορροπίας, όταν προκύπτει κάποιο ύψος μισθού στο οποίο η αντιστοιχούσα προσφερόμενη ποσότητα εργασίας είναι ίση με την αντιστοιχούσα ζητούμενη ποσότητα εργασίας. Σε ένα απλό διάγραμμα, με το ύψος του μισθού στον κάθετο άξονα και την ποσότητα εργασίας στον οριζόντιο άξονα, η ισορροπία αποτυπώνεται στο σημείο όπου τέμνονται οι καμπύλες προσφοράς ζήτησης και εργασίας. Εάν για οποιονδήποτε λόγο το ύψος του μισθού είναι κατώτερο του «μισθού ισορροπίας», τότε η προσφερόμενη ποσότητα θα είναι μικρότερη της «απασχόλησης της ισορροπίας». (Κορλίρας Π., 1999).

Αν οι επιχειρήσεις επιμένουν και θέλουν απασχόληση περισσότερων εργατοωρών, η υπάρχουσα «υπερβάλλουσα ζήτηση» εργασίας θα οδηγούσε σε άνοδο του ωρομισθίου και αποκατάσταση της ισορροπίας. Αντίθετα αν για οποιονδήποτε λόγο το ύψος του ωρομισθίου είναι ανώτερο του «μισθού ισορροπίας», τότε η προσφερόμενη ποσότητα εργασίας θα είναι μεγαλύτερη της ζητούμενης ποσότητας, δηλαδή σε αυτό το ύψος αμοιβών θα υπάρχουν εργαζόμενοι (ή προσφερόμενες εργατοώρες) που θέλουν να απασχοληθούν, αλλά δεν μπορούν διότι η ζήτηση εργασίας είναι ανεπαρκής. (Πετράκη Γ., 1993).

Αυτοί που «θέλουν αλλά δεν μπορούν» να απασχοληθούν ονομάζονται άνεργοι. Βέβαια η οικονομική θεωρία υποστηρίζει ότι μια τέτοια κατάσταση δεν μπορεί να διατηρείται επί μακρόν, διότι η «υπερβάλλουσα προσφορά» εργασίας θα οδηγήσει σε μείωση του ωρομισθίου και αποκατάσταση της ισορροπίας, δηλαδή σε εξαφάνιση της ανεργίας. Σύμφωνα με αυτή την κλασική θεώρηση, η ανεργία προκύπτει και διατηρείται μόνο αν οι μισθοί είναι «δύσκαμπτοι» προς τα κάτω. (Κορλίρας Π., 1999).

Από αυτό το συμπέρασμα που προκύπτει στηρίζεται η θεωρία περί της ανεργίας, αλλά και οι διάφορες απόψεις που εκφράζονται από τις «σχολές σκέψης» για το φαινόμενο και τον τρόπο αντιμετώπισης του. Σύμφωνα με μία αμιγώς «νέα κλασική» άποψη, η ανεργία οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι για διάφορους λόγους οι αμοιβές της εργασίας δεν έχουν τη δέουσα προσαρμοστικότητα. Αν εξαιρέσουμε αυτούς που αντικειμενικά αδυνατούν να βρουν απασχόληση (επειδή δεν έχουν τα προσόντα ή επειδή ζουν σε περιοχές όπου δεν προσφέρεται απασχόληση), οι

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

υπόλοιποι πάντοτε θα είναι σε θέση να εργάζονται, αρκεί να έχουν τη διάθεση να προσαρμόζουν τις μισθολογικές απαιτήσεις τους στα δεδομένα της αγοράς. (Κορλίρας Π., 1999).

Υπάρχει συνεπώς κάποια οιονεί αναπόφευκτη ανεργία που χαρακτηρίζεται ως «διαρθρωτική» και της οποίας η αντιμετώπιση ανήκει στην σφαίρα των μακροπρόθεσμων εξελίξεων, αλλά πολλές φορές υπάρχει και μια άλλη ανεργία που οφείλεται στη δυσλειτουργία του μηχανισμού της αγοράς εργασίας, η οποία συχνά εκφράζεται ως έλλειψη «ευκαμψίας». Οι περισσότεροι από αυτούς, οι οποίοι θεωρούνται άνεργοι θα μπορούσαν να έχουν απασχόληση αρκεί να προσαρμόζουν γρήγορα τις μισθολογικές απαιτήσεις τους και να είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν επάγγελμα και τόπο εργασίας αν χρειαστεί. Επίσης, αρκεί να μην έχουν υπερβολικές απαιτήσεις και εξωπραγματικές προσδοκίες, αλλά να ερμηνεύουν σωστά τις αντικειμενικές συνθήκες. Όποιος πεισματικά αρνείται να προσαρμοστεί και επιμένει σε κάτι που δεν γίνεται, κινδυνεύει να μείνει μονίμως άνεργος (αν λ.χ. πιστεύω ότι η μόνη δουλειά που μου ταιριάζει είναι να γίνω πρωθυπουργός, τότε μάλλον θα είμαι πάντα άνεργος). (Πετράκη Γ., 1993).

Σε μία οικονομία, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό ευελιξίας, προσαρμοστικότητας και κινητικότητας στην αγορά εργασίας, το ποσοστό ανεργίας κατά κανόνα θα είναι χαμηλό. Αντίθετα, αν σε μία οικονομία η αγορά εργασίας είναι δύσκαμπτη και έχει προσαρμοστικότητα και κινητικότητα, το ποσοστό ανεργίας κατά κανόνα θα είναι υψηλό. (Ραφία Α., 1987).

Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της νεοκλασικής θεωρίας είναι ότι τοποθετεί την ερμηνεία της ανεργίας σε καθαρά υποκειμενική βάση ως ευθύνη κυρίως των εργαζομένων που δεν συμπεριφέρονται «ορθολογικά» και μεταθέτει την αντιμετώπιση του φαινομένου σε μέτρα κυρίως «διαρθρωτικής πολιτικής», που σκοπό έχουν να αυξήσουν την ευελιξία της αγοράς εργασίας (Καμινιώτη Ο., 1996). Είναι γεγονός ότι υπάρχουν πράγματι τρόποι για να περιορίσει κάποιος την έκταση της ανεργίας, προσφέροντας πληρέστερη πληροφόρηση για τις θέσεις απασχόλησης δυνατότητα επανεκπαίδευσης ή εξειδίκευσης των εργαζομένων και διευκολύνοντας την επαγγελματική και τη γεωγραφική κινητικότητα των ανθρώπων. (Πετράκη Γ., 1993).

1.5 Εργατικό Δυναμικό

Κάθε οικονομία αφορά ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού. Ο πληθυσμός, για λόγους οικονομικής ανάλυσης, διακρίνεται σε οικονομικά ενεργό και σε οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν (Ραφία Α., 1987). Τα άτομα εκείνα τα οποία δεν μπορούν να εργαστούν, για παράδειγμα, μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κ.α., δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Επιπρόσθετα, τα άτομα που μπορούν να εργαστούν, αλλά για διάφορους λόγους δε θέλουν, δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Κατ' επέκταση, τα άτομα τα οποία δεν μπορούν ή δε θέλουν να εργαστούν αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό. (Πετράκη Γ., 1993).

Το εργατικό δυναμικό απαρτίζεται από δύο κατηγορίες, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται απασχολούμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι (Πετράκη Γ., 1993). Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις μπορούμε να δώσουμε τους εξής ορισμούς (Καμινιώτη Ο., 1996):

- Εργατικό δυναμικό είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν.
- Απασχολούμενοι είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται (φυσικά εξ ορισμού θέλουν και μπορούν να εργαστούν).
- Άνεργοι είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν, αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.

Είναι φανερό ότι το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων είναι ίσο με το εργατικό δυναμικό. (Κορλίρας Π., 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

2.1 Ορισμός Ανεργίας

Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ΔΓΕ) ορίζει με τον όρο άνεργος το σύνολο των πολιτών που υπάρχουν χωρίς εργασία, οι οποίοι είναι διαθέσιμοι να εργαστούν και βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας. Με άλλα λόγια, άνεργοι θεωρούνται όλοι εκείνοι που αναζητούν εργασία και αδυνατούν να βρουν. Η πρώτη και τρίτη προϋπόθεση αναφέρεται σε αμειβόμενη εργασία και οι δυο προϋποθέσεις βρίσκονται σε αρμονία με τους ορισμούς του ενεργού και ανενεργού πληθυσμού γιατί δεν στηρίζονται στον διαχωρισμό μεταξύ της εργασίας και μη εργασίας, αλλά ανάμεσα στην αμειβόμενη και στη μη αμειβόμενη. Εργασία μη αμειβόμενη, όσο εντατική και αν είναι, δεν εξέρχεται του ορισμού του μη ενεργού πληθυσμού. Ανεργία δεν σημαίνει απουσία εργασίας, αλλά απουσία αμειβόμενης εργασίας. (Πετράκη Γ., 1993). Δεν θεωρείται άνεργος σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, κάποιος που αναζητούσε εργασία αλλά δεν βρήκε μέσα σε ένα χρονικό διάστημα και απογοητευμένος σταμάτησε τις προσπάθειες. Παρομοίως, ισχύει και για όσους που πάρα την προτίμησή τους και τις συνεχείς προσπάθειες να αποκτήσουν τη συνήθη 40ώρη εβδομαδιαία απασχόληση βρήκαν μόνο μερική απασχόληση. Δεν θεωρούνται άνεργοι ούτε και εκείνοι οι πολίτες οι οποίοι έχουν απασχόληση που δεν ανταποκρίνεται στην αξία της εργατικής τους δύναμης (αφού εκτιμηθεί ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο, την πείρα κλπ). (Πετράκη Γ., 1993).

Η κοινωνική αναγνώριση καθώς και η καθιέρωση της έννοιας της ανεργίας, συνδέεται πρακτικά, με τη θέσπιση νομικών και διοικητικών διαδικασιών διαχείρισης της χειρωνακτικής εργασίας. Η επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης προς την κάλυψη των ανέργων οργανώνεται προοδευτικά από το τέλος του προηγούμενου αιώνα και πιο συστηματικά πλέον μετά την οικονομική κρίση του 1929 και τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. (Κορλίρας Π., 1999).

2.2 Είδη Ανεργίας

A) Ανεργία τριβής:

Στην ανεργία τριβής οι εργαζόμενοι δεν είναι ακινητοποιημένοι μόνιμως στην ίδια εργασία. Συνεχώς, εγκαταλείπουν την εργασία τους προς εξεύρεση άλλης, προς αναζήτηση διαφορετικών συνθηκών εργασίας, γεωγραφικής περιοχής, μισθού ή θέσης. Στην κινητικότητα μεταξύ διαφόρων θέσεων εργασίας προστίθεται και η κινητικότητα μεταξύ ανενεργού και ενεργού πληθυσμού. Όσο μεγαλύτερη είναι η κινητικότητα των εργαζομένων τόσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός τους, που διέρχεται από την αγορά εργασίας προς αναζήτηση νέας και ως εκ τούτου μεγαλύτερος είναι και ο αριθμός εισόδου στην ανεργία. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Η ανεργία τριβής είναι συμβατή με την πλήρη απασχόληση. Πρόκειται για ηθελημένη ανεργία, η οποία καλυτερεύει τελικά τη θέση του ατόμου, αλλά κι εκείνη της εθνικής οικονομίας: αυξάνει την παραγωγικότητα κατευθύνοντας τους εργαζομένους προς τις εργασίες για τις οποίες έχουν τα περισσότερα κίνητρα. Έτσι, σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης υπάρχει μια «ακατανόητη» ανεργία τριβής, η οποία συμβάλλει στην *optimum* (βέλτιστη) χρησιμοποίηση του συντελεστή εργασίας. Η ασφάλιση ανεργίας δια των παροχών σε είδος (γραφεία ευρέσεως εργασίας) παρεμβαίνει στην αγορά εργασίας και στοχεύει στον περιορισμό, κυρίως της ανεργίας τριβής. (Δεδουσόπουλος, 2000).

B) Κυκλική ανεργία:

Η κυκλική ανεργία ακολουθεί τις μεταπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή είναι μικρή σε περιόδους αυξημένης δραστηριότητας, ενώ αυξάνει όσο η οικονομική δραστηριότητα επιβραδύνεται. Το επίπεδο του εσωτερικού προϊόντος καθορίζει πρακτικά τις ανάγκες σε εργατικά χέρια σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Κάθε επιβράδυνση της παραγωγής ελαττώνει τις ανάγκες της οικονομίας για εργασία. Με άλλα λόγια, για το δεδομένο ύψος μισθών οι επιχειρήσεις ζητούν λιγότερη εργασία. Η ελάττωση της ζήτησης εργασίας ακολουθείται από

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

ελάττωση της διάρκειας εργασίας, από απολύσεις, από μη ανανέωση συμβολαίων εργασίας και συνεπώς από αύξηση της ανεργίας. (Δεδουσόπουλος, 2000).

Γ) Διαρθρωτική ή τεχνολογική ανεργία:

Η τεχνολογική εξέλιξη μπορεί να προκαλέσει μεταβολές στη βιομηχανία και να έχει ως συνέπεια την παρακμή κάποιων τομέων σε όφελος νέων αναπτυσσόμενων τομέων. Το ίδιο είναι πιθανόν να συμβεί και από την εμφάνιση νέων ανταγωνιστών που περιορίζουν σοβαρά τη ζήτηση εργασίας σε μια χώρα. Όποιες και να είναι τελικά οι αιτίες, οι διαρθρωτικές μεταβολές της παραγωγής προκαλούν αναπόφευκτα αύξηση της ανεργίας στους τομείς σε παρακμή οι επιχειρήσεις σταματούν τις δραστηριότητες ή μειώνουν τον όγκο παραγωγής και κατά συνέπεια τις θέσεις εργασίας. Παράλληλα, οι προερχόμενοι άνεργοι από τους τομείς σε κρίση διαθέτουν ανεπαρκή προσόντα ακατάλληλα για τις νέες δραστηριότητες σε ανάπτυξη. (Δεδουσόπουλος, 2000).

Άλλοι διαρθρωτικοί παράγοντες που επιδρούν στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας είναι η δημογραφική σύνθεση του ενεργού πληθυσμού, οι διάφορες ρυθμίσεις και θεσμικά μέτρα που επηρεάζουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και ειδικά η σχετική νομοθεσία προστασίας της εργασίας και τα συστήματα αποζημίωσης και παροχών ανεργίας. Επίσης, η υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο, μπορεί να αποτελέσει πηγή διαρθρωτικής ανεργίας. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να οριστεί, λοιπόν, ως η συνιστώσα της ανεργίας που δεν μειώνεται με την οικονομική ανάκαμψη και η οποία συνεπώς δεν μπορεί να επηρεαστεί κατ' ευθείαν από τη μακροοικονομική πολιτική. Πρόκειται καθαρά για θεωρητική έννοια, η οποία δεν μπορεί να εκτιμηθεί παρά μόνο εμμέσως και κατά προσέγγιση. (Δεδουσόπουλος, 2000).

2.3 Μέτρηση της Ανεργίας – Προβλήματα

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Δύο είναι οι συνήθεις τρόποι μέτρησης της ανεργίας, που χρησιμοποιούνται από την πλειονότητα των χωρών: α) οι έρευνες δημοσκόπησης του πληθυσμού και β) η εγγραφή των αιτούντων εργασίας πάρα των υπευθύνων οργανισμών. Οι εγγραφές είναι πλέον λεπτομερείς και συχνές, αλλά παρουσιάζουν το μεγάλο μειονέκτημα να αντανακλούν τις συνθήκες λειτουργίας του οργανισμού (κανόνες εγγραφής, ορισμός της έννοιας του ανέργου), αλλά και τις συμπεριφορές των ανέργων έναντι της εγγραφής (διάρκεια παροχών και ποιότητα κλπ). (Καμινιώτη Ο., 1996).

Έχουν δημιουργηθεί αμφιβολίες ως προς την τιμιότητα και την εγκυρότητα των στατιστικών που αναφέρονται στην ανεργία. Οι ανακρίβειες θα λέγαμε ότι είναι αποτέλεσμα των ατελειών των μεθόδων μέτρησης και των αβεβαιοτήτων των ορισμών. Τα περιθώρια αυτά αποτελούν μερικές φορές πηγή «πειρασμού» για τη συμπεριφορά της κεντρικής διοίκησης και της πολιτικής εξουσίας. Όποια και να είναι η μέθοδος μέτρησης, η αξία της εξαρτάται επίσης και από το λειτουργικό ορισμό που δίνουμε στην ανεργία, ορισμός που πολλές φορές μπορεί να ακολουθεί τα λογικά πλαίσια ή να ακολουθεί κανόνες και όρια στενά ή ευρέα, ανάλογα συχνά και με τις πολιτικές επιλογές ή πιέσεις. (Πετράκη Γ., 1993).

Η δυσκολία μέτρησης της ανεργίας οφείλεται στο ότι μεγάλα τμήματα του πληθυσμού βρίσκονται σε ενδιάμεσες καταστάσεις, μεταξύ εργασίας, ανενεργού πληθυσμού (αδράνειας) και ανεργίας. Η ταυτοποίηση αυτών των κατηγοριών και η κατανόηση των λειτουργιών τους εντός της αγοράς εργασίας είναι πιο χρήσιμη από το να αγνοηθεί η ύπαρξη του, θέτοντας αυθαίρετα όρια. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο ορισμός της ανεργίας που χρησιμοποιείται στις στατιστικές απαιτεί όχι μόνο ο ενδιαφερόμενος να αναζητεί εργασία, αλλά να είναι και διαθέσιμος για εργασία. Αυτός ο περιοριστικός ορισμός έχει ως αποτέλεσμα την ελάφρυνση των στατιστικών ανεργίας και τη μεταφορά των ατόμων στον ανενεργό πληθυσμό με διάφορους πλασματικούς τρόπους. (Κορλίρας Π., 1999).

Η ύπαρξη δραστηριοτήτων, που διαφεύγουν των επισήμων κανονισμών και εγγραφών, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό όλων των κοινωνικών συστημάτων. Φαίνεται ότι στην περίπτωση των βιομηχανικών κοινωνιών, η κρίση ευνόησε την ανάπτυξη της παραοικονομίας (ή παράλληλης ή παράνομης ή υπόγειας οικονομίας) και της παράνομης εργασίας. Η παράνομη εργασία εντάσσεται στον ενεργό

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

πληθυσμό, στην πράξη όμως τοποθετείται στους ανέργους ή το μη ενεργό πληθυσμό ανάλογα με τους κανονισμούς της χώρας. Όλες οι ρυθμίσεις ή οι κανονισμοί εμπεριέχουν την εξαπάτηση και το πρόβλημα είναι να υπολογιστεί ο βαθμός της. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Οι αντιθέσεις και οι αβεβαιότητες στη μέτρηση της ανεργίας δεν αντανακλούν τις μεθοδολογικές ατέλειες μέτρησης ή την πολιτική βούληση εξαπάτηση. Η κύρια δυσκολία έγκειται στο εύρος των κατηγοριών που ξεφεύγουν από μια ξεκάθαρη οριοθέτηση του πληθυσμού μεταξύ ανεργίας, ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού. (Δεδουσόπουλος, 2000).

2.4 Σύγχρονες Ερμηνείες της Ανεργίας

Στις σύγχρονες οικονομικές αναλύσεις, οι διάφορες ερμηνείες της ανεργίας, δεν θεωρούνται μοναδικές και αντιτιθέμενες. Αντίθετα, δέχονται την ταυτόχρονη ύπαρξη τύπων ανεργίας, που ήδη έχουμε αναφέρει: ανεργία τριβής (ανταποκρίνεται στον ελάχιστο χρόνο αναζήτησης πληροφοριών για την αγορά εργασίας), η κλασική ανεργία (συνδέεται με υψηλό κόστος εργασίας για μερικές κατηγορίες εργαζομένων), η κεϋνσιανή ανεργία (συνδέεται στην ανεπαρκή ενεργό ζήτηση), η διαρθρωτική ανεργία (συνδέεται με την ανεπάρκεια προσαρμογής της κατάρτισης των ατόμων στις ανάγκες των επιχειρήσεων) (Esping-Andersen G., 1982).

- Η θεωρία της ανισορροπίας ή η γενική ισορροπία σε σταθερές τιμές.

Πρόκειται για πρόταση του Edmond Malinvaud και η θέση τους στηρίζεται στην απόρριψη της ουσιαστικής υπόθεσης της κλασικής θεωρίας της ισορροπίας, κατά την οποία σε κάθε περίοδο η ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης πραγματοποιείται σε κάθε αγορά (αγαθών και εργασίας) μέσω της διακύμανσης των τιμών. Υιοθετεί την ακριβώς αντίθετη υπόθεση, δηλαδή αυτήν της ανελαστικότητας των τιμών για μια βραχεία περίοδο (Malinvaud E., 1987).

Οι τιμές δεν προσαρμόζονται αρκετά γρήγορα ώστε να επιτευχθεί ισορροπία προσφοράς και ζήτησης κάθε φορά. Η ισορροπία δεν πραγματοποιείται, λοιπόν, με

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

την προσαρμογή των τιμών, αλλά με την τροποποίηση των ποσοτήτων. Πρόκειται για πρόταση σύνθεσης των κλασικών και κεϋνσιανών ιδεών. (Malinvaud E., 1987).

Η ανεργία είναι αποτέλεσμα της δυσλειτουργίας του οικονομικού συστήματος (δηλαδή φαινόμενο καταρχάς μακροοικονομικό). Υφίσταται κεϋνσιανή ανεργία όταν η υποαπασχόληση αντιπροσωπεύει ανεπάρκεια της ζήτησης αγαθών προς τις επιχειρήσεις. Η κλασική ανεργία, αντίθετα, προέρχεται από την ηθελημένη μείωση της παραγωγής και συνεπώς της απασχόλησης, από τις επιχειρήσεις που θεωρούν ότι η απόδοση του κεφαλαίου είναι ανεπαρκής. Το ενδιαφέρον της ανάλυσης έγκειται στο ότι δείχνει την δυνατότητα συνύπαρξης δύο τύπων ανεργίας και φυσικά τον συνδυασμό των μέσων αντιμετώπισης τους. (Malinvaud E., 1987).

Ο συνδυασμός μικρού κόστους εργασίας και μιας αυξημένης ζήτησης μπορεί να περιορίσει ταυτόχρονα και την κλασική και την κεϋνσιανή ανεργία. Παράλληλα μια πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης και προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος μπορεί να αντιμετωπίσει μακροχρόνια, την διαρθρωτική ανεργία. Το πρόβλημα ωστόσο είναι ότι στην Ευρώπη μια τέτοιου είδους μικτή στρατηγική προσκρούει σε ένα μείζον εμπόδιο: κάθε αύξηση της ζήτησης σε μια περιορισμένη χώρα έχει ως συνέπεια την τάχιστα ανισορροπία του εμπορικού ισοζυγίου η οποία αναγκάζει τις αρχές να μειώσουν την εσωτερική ζήτηση. Μόνο μια συνδυασμένη ανάκαμψη της ζήτησης σε όλες τις Ευρωπαϊκές Χώρες αποτρέπει την εμφάνιση αυτών των ελλειμμάτων, καθώς κάθε μια χώρα αυξάνει τις εισαγωγές της, αλλά αυξάνει ταυτόχρονα και τις εξαγωγές. Στην πρώτη περίπτωση απαιτείται αύξηση της ζήτησης, ενώ στην δεύτερη πρέπει να καλυτερεύσει η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων. (Malinvaud E., 1987).

➤ Ιδιαιτερότητες και κατακερματισμός της αγοράς εργασίας

Σήμερα, λίγοι είναι οι οικονομολόγοι οι οποίοι εναποθέτουν την πλήρη απασχόληση μόνο σε μια σώφρονα μακροοικονομική πολιτική, ενώ αρκετοί απ' αυτούς θεωρούν ότι η αγορά εργασίας είναι εκείνη που λειτουργεί λιγότερο μέσα στην νεοκλασική λογική της ισορροπίας. Όπως ευφυώς αναφέρει ο Robert Solow (Νόμπελ οικονομίας το 1987) *«η αγορά εργασίας δεν μπορεί να ταυτιστεί με την αγορά ψαριών, στρειδιών ή βαμβακερών ινών»*. (Solow R., 1973).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Οι μηχανισμοί της ελεύθερης διακύμανσης των τιμών (εδώ των μισθών), η ισότητα στην πρόσβαση, η διαφάνεια στην πληροφόρηση ή η ενότητα της αγοράς δεν ισχύουν στην πράξη. Αντίθετα με τις αναλύσεις των φιλελευθέρων, όπως του Milton Friedman, ο μισθός δεν είναι αποτέλεσμα της απλής αυτής αντιπαράθεσης προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Φαίνεται ότι βρίσκεται σε μικρή συσχέτιση με την εξέλιξη της ανισοροπίας που παρατηρείται στην αγορά εργασίας. Η ελαστικότητα των μισθών εμποδίζεται στην πτώση από την ύπαρξη του κατωτέρου μισθού, την δύναμη των συνδικάτων (τουλάχιστον για τους ήδη εργαζόμενους). Η ισότητα στην πρόσβαση και η διαφάνεια ισχύουν λιγότερο στην πράξη, πόσο μάλλον, που η κρίση κατακερμάτισε την αγορά εργασίας σε πολλούς ξεχωριστούς τομείς. (Solow R., 1973).

Ο πρώτος «σταθερός τομέας» αφορά τους ευνοούμενους πληθυσμούς: οι ανισοροπίες είναι περαστικές και συνδέονται με τις δυσκολίες προσλήψεων των επιχειρήσεων και την κοινωνικό-γεωγραφική κινητικότητα του ενεργού πληθυσμού, η ανεργία είναι βραχυχρόνια. Σε αυτόν υπάρχει γρήγορη εναλλαγή μεταξύ ενεργού πληθυσμού και αβέβαιων απασχολήσεων (προσωρινές εργασίες, περιοδικές αντικαταστάσεις άλλων εργαζόμενων, κτλ) και οδηγεί στην εναλλαγή περιόδων ανεργίας και απασχόλησης. (Solow R., 1973).

Η ανεργία τείνει να γίνει υποτροπιάζουσα τουλάχιστον για τους πλέον εύθραυστους πληθυσμούς (νέοι, γυναίκες, ανειδίκευτοι, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι) και επιμηκύνει τις λίστες αναμονής. Η ευθραυστότητα ορισμένων πληθυσμών σε μια στενή και επιλεκτική αγορά αποτελεί έναν παράγοντα αποκλεισμού για την είσοδο στην εργασία. Αυτή η κατάσταση αντιπροσωπεύει τον τρίτο «τομέα του αποκλεισμού» όπου οι ευκαιρίες εξόδου είναι αντιστρόφως ανάλογες της διάρκειας της ανεργίας. (Solow R., 1973).

➤ Η κρίση του φορντικού προτύπου

Μια τελευταία σχολή αντιλαμβάνεται την ανεργία ως το αποτέλεσμα της κρίσης του φορντικού τρόπου οργάνωσης εργασίας. Για τους οικονομολόγους αυτούς, το υπόδειγμα διέρχεται κρίση λειτουργίας και η παρούσα λειτουργία αντιπροσωπεύει βαθιές αλλαγές της παραγωγικής μηχανής. Η δυσλειτουργία στον

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

τρόπο οργάνωσης της εργασίας δεν επιτρέπει πλέον την αύξηση της παραγωγικότητας, όπως στο παρελθόν, και το υπόδειγμα γίνεται το ίδιο αντιπαραγωγικό (Rifkin J., 1994).

Η κατάκτηση των παγκοσμίων αγορών, όλο και περισσότερων ανταγωνιστικών, διέρχεται από την σταθερή αναζήτηση οφέλους από την αύξηση της παραγωγικότητας, παρά από την ποσοτική επέκταση της παραγωγής. (Rifkin J., 1994).

Τέλος, η ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών- παιδεία, υγεία, κτλ- και οι τροποποιήσεις των προτιμήσεων στην κατανάλωση- πιο εξατομικευμένη- δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από την μαζική παραγωγή. Αυτή η αποσύνθεση της παραγωγικής μηχανής και η μείωση των λιγότερο εξειδικευμένων θέσεων εργασίας αποτελούν τις πηγές αύξησης της χρόνιας ανεργίας. (Rifkin J., 1994).

➤ Αναδιαμόρφωση –reengineering-reconfiguration

Με σταθερή τεχνολογία η εκλογίκευση της διαδικασίας παραγωγής απομακρύνει ακόμη περισσότερες θέσεις εργασίας. Πρόσφατα μία νέα αντίληψη, η ονομαζόμενη αναδιαμόρφωση (reengineering), εμφανίστηκε και εφαρμόζεται στις Η.Π.Α. Η βασική της ιδέα είναι να ευρεθούν σε επίπεδο επιχείρησης εκείνες οι εργασίες που δύναται να αποτελέσουν την «καρδιά της δραστηριότητας» της, ενώ θα εγκαταλειφθούν ή θα δοθούν υπ' εργολαβία όλες οι υπόλοιπες. (Machin S., & Wadhvani S., 1995).

Χωρίς να ληφθεί υπόψη η υπάρχουσα υποδομή, η επιχείρηση αρχίζει από μηδενική βάση προς επίτευξη αυτού του στόχου. Αποτέλεσμα τέτοιων αναδιαρθρώσεων ήταν η θεαματική αύξηση της παραγωγικότητας με την απόλυση του μισού ή των τριών τετάρτων του προσωπικού. (Machin S., & Wadhvani S., 1995).

2.5 Αίτια της Ανεργίας

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η νεοκλασική θεωρία, η οποία ουσιαστικά συνιστά την κυρίαρχη άποψη, θεωρεί ότι οι κρίσεις του συστήματος οφείλονται στη δράση ορισμένων παραγόντων, οι οποίοι υποτίθεται ότι παρεμποδίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία των «νόμων της αγοράς». Κατά συνέπεια, η εν λόγω θεωρία ισχυρίζεται, ότι αν αφεθούν να λειτουργήσουν «ελεύθερα» ο νόμος της αγοράς, τότε το οικονομικό σύστημα θα τείνει εγγενώς σε μια κατάσταση ισορροπίας. (Rifkin J., 1994).

Εξετάζοντας, λοιπόν, το βασικό νόμο της «ελεύθερης αγοράς» που ισχυρίζεται ότι η σχέση προσφοράς και ζήτησης καθορίζει την απασχόληση, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής (Rifkin J., 1994):

- ❖ Εξαιτίας των μακροχρόνιων περιοριστικών οικονομικών πολιτικών που εφαρμόζονται από όλες τις ανεπτυγμένες χώρες μειώνεται συνεχώς η ζήτηση προϊόντων, εφόσον περιορίζεται το εισόδημα των εργαζομένων, το οποίο είναι η κύρια καταναλωτική βάση. Έτσι, πολλές επιχειρήσεις αντιδρώντας σε αυτήν την κρίση μειώνουν την παραγωγή τους, με αποτέλεσμα την πτώση της παραγωγικότητας τους άρα και της ανταγωνιστικότητας τους, γιατί ένα μεγάλο μέρος του παραγωγικού δυναμικού τους παραμένει αναξιοποίητο, επειδή ακριβώς εμποδίζεται από την φθίνουσα αγοραστική δύναμη των εργαζομένων, λόγω της μειωμένης ζήτησης.
- ❖ Υπάρχουν, πλέον, σε υπερεπάρκεια πολλά αγαθά εξαιτίας της αυξημένης προσφοράς, η οποία προέρχεται από την κρίση υπέρ συσσώρευσης - υπερπαραγωγής και τη μειωμένη ζήτηση. *«Υπερπαραγωγή κεφαλαίου και όχι ξεχωριστών εμπορευμάτων αν και η υπερπαραγωγή κεφαλαίου, περιλαμβάνει πάντα την υπερπαραγωγή εμπορευμάτων δεν σημαίνει τίποτα άλλο από υπέρ συσσώρευση κεφαλαίου».*

Στο πλαίσιο, λοιπόν μιας τέτοιας αναζήτησης σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της απασχόλησης στην Ελλάδα, το κείμενο αυτό πριν περιγράψει την εξέλιξη της ανεργίας θα επιχειρήσει μια ερμηνεία των αιτιών της, στηριζόμενο στη θεωρία της κρίσης υπέρ συσσώρευσης του κεφαλαίου (Καμινιώτη Ο., 1996).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η υπέρ συσσώρευση κεφαλαίου στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, είναι παραγωγή μέσων παραγωγής παρά μόνο με μειωμένο ποσοστό κέρδους. Δηλαδή, πληθαίνει το κεφαλαίο που μένει αδρανές χωρίς να μπαίνει στην παραγωγή, γιατί το ποσοστό κέρδους είναι μικρό. Υπερπαραγωγή κεφαλαίου δεν σημαίνει ποτέ κάτι άλλο από υπερπαραγωγή μέσων παραγωγής - μέσων εργασίας και μέσων συντήρησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκμετάλλευση. (Καμινιώτη Ο., 1996).

Με άλλα λόγια, στις κρίσεις υπέρ συσσώρευσης, το κεφάλαιο γίνεται «ανίκανο» να εκμεταλλεύεται την εργασία στο βαθμό εκείνο της εκμετάλλευσης που απαιτεί η «υγιής», «ομαλή ανάπτυξη», πράγμα το οποίο προκαλεί διαταραχές και σταματήματα της κεφαλαιοκρατικής διαδικασίας παραγωγής, κρίσεις καταστροφής κεφαλαίων. (Rifkin J., 1994).

Κατά συνέπεια, δεν αποτελεί αντίφαση το γεγονός, ότι η υπερπαραγωγή αυτή κεφαλαίου συνοδεύεται από ένα λίγο-πολύ σημαντικό σχετικό υπερπληθυσμό. Οι ίδιες συνθήκες που ανέβασαν την παραγωγική δύναμη της εργασίας, αύξησαν τη μάζα των παραγμένων εμπορευμάτων, διεύρυναν τις αγορές, επιτάχυναν τη συσσώρευση του κεφαλαίου και σαν μάζα και σαν αξία, και μείωσαν το ποσοστό κέρδους, αυτές οι ίδιες συνθήκες δημιούργησαν και δημιουργούν συνεχώς ένα σχετικό υπερπληθυσμό, έναν υπερπληθυσμό από εργάτες, που δεν χρησιμοποιείται από το πλεονάζον κεφάλαιο, εξαιτίας του χαμηλού βαθμού εκμετάλλευσης της εργασίας, με τον οποίο μόνο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, ή τουλάχιστον εξαιτίας του χαμηλότερου ποσοστό κέρδους, που θα απέφερε η χρησιμοποίησή τους με τον δοσμένο βαθμό εκμετάλλευσης (Braveman H., 1980).

Οι συνέπειες της κρίσης υπέρ συσσώρευσης είναι οι εξής: α) στασιμότητα ή περιορισμός της παραγωγής, β) καταστροφή του πλεονάζοντος κεφαλαίου, και γ) ανεργία. Έτσι, δημιουργούνται οι συνθήκες (στη βάση της καταστροφής του πλεονάζοντος κεφαλαίου), μέσα από τις οποίες θα απαιτήσει ξανά το ποσοστό κέρδους ένα ικανοποιητικό επίπεδο. Η ανεργία, λοιπόν, είναι συνέπεια της κρίσης υπέρ συσσώρευσης κεφαλαίου. Οι επιχειρήσεις παράγουν, εξαιτίας του ανταγωνισμού, πολύ περισσότερα από αυτά που η αγορά μπορεί να καταναλώσει. Έτσι, αρχίζει να υπάρχει αναστολή των επενδύσεων, βίαιες παύσεις της

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

κεφαλαιοκρατικής διαδικασίας παραγωγής και απαξίωση κεφαλαίου με συνέπεια την αύξηση της ανεργίας (Καμινιώτη Ο., 1996).

Σαφώς από τη μεριά του το κεφάλαιο, προσπαθεί με κάθε τρόπο να μειώσει το κόστος της κρίσης υπέρ συσσώρευσης και άρα να μειώσει το κόστος των παραγόμενων προϊόντων, εισάγοντας καινούργιες και πιο σύγχρονες μηχανές, οι οποίες με τη σειρά τους αντικαθιστούν ένα σημαντικό αριθμό εργατών. (Braveman Η., 1980). Κατ' επέκταση, η σταθερή τεχνολογική πρόοδος, καθώς και ο εξορθολογισμός της παραγωγής (συγκεντρώσεις, συγχωνεύσεις, κτλ), μέσω των οποίων επιχειρείται η έξοδος από την κρίση, οδηγούν σε κατάργηση θέσεων απασχόλησης. Διότι, οι οικονομικές αναταραχές που προκλήθηκαν από την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας άφησαν πολλούς με λίγες ελπίδες για να βρουν εργασία στο μέλλον. Όμως, αυτή η εξαιρετικά σημαντική αύξηση της ανεργίας αντανακλά και την όξυνση των αντιθέσεων. Είναι δεμένη με την πολιτική της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού μηχανισμού (που συνοδεύεται από μια σειρά ριζικών αλλαγών είτε στα μέσα παραγωγής είτε στην οργάνωση της εργασίας), η οποία συνοδεύεται με την ένταση του ανταγωνισμού ανάμεσα στο κεφάλαιο (μέσω της ανάπτυξης της τεχνολογίας) για το ποιος θα κερδίσει το μεγαλύτερο κομμάτι της αγοράς από τη μια μεριά και ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία για την αύξηση του ποσοστού της εκμετάλλευσης (η οποία θα οδηγήσει στην αύξηση του ποσοστού κέρδους) από την άλλη (Καμινιώτη Ο., 1996).

2.6 Ατομικά Προβλήματα Ανέργων

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε άνεργος απορρέουν από την εξαιρετική σημασία που κατέχει η εργασία στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών. Η έλλειψη της συνεπάγεται την έλλειψη εισοδήματος και επομένως των μέσων απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών για το άτομο και την οικογένειά του. Πέραν της απώλειας εισοδήματος, επιφέρει και την απώλεια κοινωνικής θέσης. Η επίπτωση της έλλειψης εισοδήματος από εργασία είναι προφανώς εντονότερη για τα άτομα των χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων, τα οποία συνήθως στερούνται εναλλακτικών πηγών εισοδήματος. (Ραφία Α.,1987).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Πέραν αυτών, η κατάσταση της ανεργίας επηρεάζει και τη δυνατότητα μελλοντικής απόκτησης εισοδήματος λόγω της επαγγελματικής απαξίωσης που προκαλεί. Όσο μεγαλύτερο είναι το διάστημα ανεργίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η απαξίωση της εργατικής δύναμης και συγκεκριμένα των γνώσεων, ικανοτήτων, πείρας κτλ και επομένως ο άνεργος εισέρχεται σε ένα φαύλο κύκλο ανεργίας και εμποδίων εύρεσης εργασίας με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του από την αγορά εργασίας. (Πετράκη Γ., 1993).

Παράλληλα, και λόγω της εξέχουσας θέσης της εργασίας στη ζωή μας, ο άνεργος υφίσταται μια γενικότερη διαδικασία φθοράς και περιθωριοποίησης, ευρισκόμενος σε έναν ευρύτερο φαύλο κύκλο χαμηλού εισοδήματος, κοινωνικής απομόνωσης, κοινωνικού στίγματος, χαμηλού ηθικού, απώλειας αυτοπεποίθησης, ανασφάλειας, αβεβαιότητας για το μέλλον και κινδύνου βλάβης της ψυχικής και σωματικής του υγείας. Απειλείται, επομένως, όχι μόνο με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, αλλά και με κοινωνικό αποκλεισμό. Η περιθωριοποίηση αυτή αυξάνεται όσο αυξάνεται και το διάστημα ανεργίας. Ο Kasl ασχολείται με τα ψυχολογικά προβλήματα των ανέργων και αναφέρει ότι η απώλεια εργασίας επηρεάζει καταλυτικά την αυτοεκτίμησή τους. Η απώλεια αυτοεκτίμησης είναι αποτέλεσμα των αλληλένδετων επιδράσεων από τα συναισθήματα ενοχής αφενός για την απώλεια της θέσης εργασίας και αφ' ετέρου για την απώλεια του εισοδήματος εξαιτίας της απώλειας εργασίας. Το άγχος της οικονομικής στέρησης και ο φόβος της αδυναμίας κάλυψης των οικονομικών αναγκών οδηγεί σε μακροχρόνια απώλεια της αυτοεκτίμησης του άνεργου. Τα ανάλογα αισθήματα έχουν και οι εργαζόμενοι όταν οι εργασιακές συνθήκες δεν είναι ατομικά και κοινωνικά αποδεκτές. (Ραφία Α., 1987).

Η απώλεια εισοδήματος συντελεί στην κοινωνική αποξένωση και στην ψυχολογική δυσθυμία καθώς και οι ψυχολογικές δραστηριότητες του ατόμου περιορίζονται και παίρνουν μορφές που δεν απαιτούν υψηλές δαπάνες. Η αδυναμία των ανέργων να συμμετάσχουν σε πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες της κοινότητας του, εντείνει το αίσθημα της απομόνωσης που ήδη έχουν. Συνεπακόλουθα, περιορίζουν ακόμα περισσότερο την κοινωνική τους συμμετοχή, η οποία όμως είναι απαραίτητη για τη συναισθηματική και υλική υποστήριξη που χρειάζονται κατά την περίοδο της ανεργίας. (Πετράκη Γ., 1993).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η οικονομική στέρξη και η κατάσταση της ανεργίας έχουν συσχετιστεί σε αρκετές μελέτες σε φαινόμενα ανομίας. Η σχέση ανάμεσα στην εργασιακή κατάσταση και τις συλλήψεις για εγκλήματα που αφορούν περιουσιακά στοιχεία ανηλίκων στις Η.Π.Α., χρησιμοποιώντας διαχρονικά στοιχεία. Η εργασιακή σχέση παρουσιάζει έντονες συσχετίσεις με τέτοιες συλλήψεις. Η ύπαρξη ολικής απασχόλησης συσχετίζεται αρνητικά με τις συλλήψεις, ενώ η ανεργία θετικά. Η δημιουργία άσχημων εργασιακών συνθηκών των ενηλίκων είναι επίσης θετική και αναφέρεται σε παραβάσεις που αφορούν περιουσιακά στοιχεία. (Solow R., 1973).

Πολλοί ερευνητές έχουν επιχειρήσει να ερμηνεύσουν παρόμοια φαινόμενα. Έχει υποστηριχτεί η άποψη ότι η κατάσταση της ανεργίας μπορεί να οδηγήσει κάποιον στην παρανομία με στόχο να λύσει το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Εναλλακτικά, άλλοι ερευνητές, υποστηρίζουν ότι η ανεργία και η κακοπληρωμένη εργασία κάνουν τις παράνομες επιδιώξεις σχετικά ελκυστικές. Για τους μεν ανήλικους, η παρανομία είναι μία διέξοδος καθώς δέχονται πιέσεις να ακολουθήσουν συγκεκριμένα καταναλωτικά πρότυπα και να εκδηλώσουν την ωριμότητα τους με αυτόν τον τρόπο, λόγω απουσίας της εργασιακής διεξόδου. Η εργασιακή σχέση παρέχει ένα τρόπο διοχέτευσης της δυναμικότητας του νεαρού ατόμου, ενώ η παρανομία αποτελεί έναν εναλλακτικό δρόμο. Αναφορικά με το αν θα καταλήξουν στην παράνομη ενέργεια, για τους ανήλικους σημασία έχει η ύπαρξη ή μη ανυπαρξία εργασιακών ευκαιριών, ενώ για τους ενήλικες καθοριστικό ρόλο παίζει η ποιότητα της εργασιακής σχέσης. Αν και το πρόβλημα της ανεργίας έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά, ο κάθε άνεργος το αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την κοινωνική του προέλευση. (Πετράκη Γ., 1993).

Κάποιοι άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι ανειδίκευτοι εργάτες ξεπερνούν ευκολότερα τα δεινά της ανεργίας όταν ξαναβρούν εργασία από ότι οι άνεργοι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο που κατείχαν θέσεις εργασίας ανάλογες με τα προσόντα τους. Η αποκατάσταση της εργασιακής σχέσης ενός άνεργου ανειδίκευτου εργάτη αναιρεί το κύριο άγχος που προκαλεί κατάσταση της ανεργίας για το άτομο αυτό, δηλαδή το οικονομικό πρόβλημα.

Αντιθέτως, η αποκατάσταση της εργασιακής σχέσης ενός ανέργου, ο οποίος κατείχε μία θέση που απαιτούσε εξειδίκευση και μόρφωση, δεν αναιρεί το

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

προηγούμενο γεγονός με την ίδια ευκολία. Ο Finaman αναφέρει ότι η απώλεια μιας θέσης εργασίας από έναν εξειδικευμένο εργαζόμενο επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει ο εργαζόμενος αυτός την οποιαδήποτε εργασία του στο μέλλον, ανεξάρτητα αν μείνει άνεργος για μικρό ή μεγάλο διάστημα. Για τους ανθρώπους αυτούς, η εργασία ως πηγή όχι μόνο εισοδήματος, αλλά και κοινωνικού κύρους αποκτά βαρύτητα.

Οι άνεργοι αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας με διαφορετικό τρόπο και ανάλογα με την επικρατούσα οικονομική συγκυρία (ανάπτυξη ή ύφεση). Συγκεκριμένα, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης τα προαναφερθέντα προβλήματα της ανεργίας μεγεθύνονται λόγω της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας και της γενικής αβεβαιότητας που επικρατεί. Διότι, σε μια κατάσταση ύφεσης είναι αυξημένες οι πιθανότητες ανεργίας, ή εύρεση εργασίας με μειωμένο ωράριο, ή εργασία κατώτερης της αξίας της εργατικής δύναμης του ατόμου. Ακόμα και η εύρεση μιας θέσης «*αναλόγων προσόντων*» δεν παρέχει στο άτομο αρκετή ασφάλεια σε μια αρνητική οικονομική κατάσταση λόγω της αβεβαιότητας που επικρατείς.

2.7 Κοινωνικά Προβλήματα

Σε μια κοινωνία στην οποία ο αριθμός των ανέργων είναι μεγάλος, εξίσου μεγάλη είναι και η συχνότητα των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν. Ακόμα και το απλό άθροισμα αυτών των ατομικών προβλημάτων δίνει την εικόνα ενός συλλογικού προβλήματος. Παρουσιάζεται, έτσι, η εικόνα μιας κοινωνίας στην οποία ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού εμφανίζεται επαγγελματικά απαξιωμένο και επιβαρημένο με όλα τα άλλα προβλήματα που απορρέουν από την κατάσταση αυτή, λόγω του ότι η ανεργία πλήττει συγκεκριμένες ομάδες βαρύτερα από άλλες, δημιουργούνται θύλακες ανεργίας εντείνοντας τις κοινωνικές αυτές ανισότητες. (Πετράκη Γ., 1993).

Η κατάσταση της ανεργίας εντείνει υπάρχοντες ανταγωνισμούς και δημιουργεί καινούργιους. Τα μεταναστευτικά ρεύματα και η ανομοιογένεια που δημιουργείται στο επίπεδο της κοινωνίας συνοδεύονται συχνά από κοινωνικές

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

αντιπαλότητες οι οποίες εντείνονται σε περιόδους ανεργίας. Συγκεκριμένα, στις περιχαρακωμένες αγορές εργασίας με υψηλό αριθμό μεταναστών και σε καθεστώς υψηλής ανεργίας εμφανίζονται φαινόμενα σύγκρουσης για την κάλυψη θέσεων σε τμήματα της αγοράς εργασίας που μέχρι τότε ήταν μη ανταγωνιστικά. Η έκφραση τέτοιων συγκρούσεων αποτελεί η όξυνση διάφορων τύπων κοινωνικού ρατσισμού και η κοινωνική αξιοποίηση εθνικιστικών ιδεολογιών. (Solow R., 1973).

Το παραπάνω φαινόμενο που μπορεί να επιτείνεται από την εισροή μεταναστών, προκαλείται και στα πλαίσια της «*γηγενούς αγοράς εργασίας*» και των διαστρωματώσεων της. Σε συνθήκες ανεργίας, εργαζόμενοι που μέχρι τότε είχαν πρόσβαση σε σταθερές και καλοπληρωμένες θέσεις εργασίας αναγκάζονται να επιδιώξουν θέσεις εργασίας που συνήθως καλύπτονται από κοινωνικές ομάδες κοινωνικά «υποδεέστερες». Λόγω όμως της ανεργίας, όλο και περισσότεροι ντόπιοι επιδιώκουν θέσεις στο κατώτερο τμήμα της αγοράς εργασίας. Σε μια κοινωνία με υψηλό ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται σημαντικό πρόβλημα φτώχειας.

Παρουσιάζεται έντονο βιοποριστικό πρόβλημα λόγω της έλλειψης εργασίας και εισοδήματος σε σημαντική μερίδα του πληθυσμού, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που αφορούν όλους τους τομείς της ζωής (στέγαση, ένδυση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κλπ) αυξάνονται και η κοινωνική κινητικότητα (τουλάχιστον προς τα επάνω) μειώνεται. Επακόλουθο της κατάστασης αυτής είναι η αύξηση της κοινωνικής αντιπαλότητας, είτε αυτή εκδηλώνεται είτε όχι.

Μια κοινωνία στην οποία ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες, δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, παρουσιάζει έντονα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας. Εμφανίζεται χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής, αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και αντικατάστασή τους με μια διαδικασία αντιπαράθεσης και αποσύνθεσης. Ενώ η εργασία παραμένει στην κορυφή των κοινωνικών αξιών, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης - σημαντικό τμήμα της οποίας συντελείται μέσω της εργασίας (εκτός της οικογένειας, της εκπαίδευσης, κλπ) - διαταράσσεται. (Πετράκη Γ., 1993).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Διακυβεύεται, επομένως, η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου στο σύνολο με συνέπεια τις προαναφερθείσες επιπτώσεις στο άτομο και στη κοινωνία λόγω της χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών. Το θέμα της ανομίας στο ατομικό επίπεδο αναφέρθηκε στο προηγούμενο τμήμα. Στο επίπεδο της κοινωνίας, δεν ενδιαφέρει αν τα άτομα παρακινούνται από οικονομικούς λόγους και ακατάλληλες εργασιακές καταστάσεις να διαπράξουν παράνομες πράξεις, αλλά αν αυτές οι ακατάλληλες εργασιακές καταστάσεις προκαλούν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που συνδέονται με υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας. Οι φτωχές εργασιακές προοπτικές προκαλούν ένα κλίμα ανομίας για τους εντός και τους εκτός του εργασιακού χώρου (Rifkin J., 1994).

Στις κοινωνίες στις οποίες δεν είναι εύκολο να βρεις εργασία και οι υπάρχουσες θέσεις είναι ανασφαλείς, με χαμηλούς μισθούς και περιορισμένες πιθανότητες για επαγγελματική άνοδο, πιθανόν η εργασία να προσφέρει λιγότερα κίνητρα στους νέους ανθρώπους να ταυτιστούν με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Αυτές οι συνθήκες ενδέχεται να διευκολύνουν τη δημιουργία περιθωριακών ιδεολογιών καθώς διαφθείρουν παράλληλα και τις υπάρχουσες δομές και τους τρόπους κοινωνικού ελέγχου.

Κοινωνικοί επιστήμονες έχουν προτείνει τρόπους προσέγγισης της αγοράς εργασίας με τους οποίους μπορούμε καλύτερα να μελετήσουμε τις πλευρές και τις επιπτώσεις της οικονομικής περιθωριοποίησης ανάμεσα στις οποίες είναι η κατάσταση της υποαπασχόλησης, της κατατετημημένης αγοράς εργασίας και της διαστρωμάτωσης της αγοράς εργασίας. (Solow R., 1973).

Όλες αυτές οι μελέτες φωτίζουν διάφορες πλευρές της οικονομικής περιθωριοποίησης που πιθανόν να μεγαλώνουν την ελκυστικότητα των παράνομων υποκατάστατων της αγοράς εργασίας. Το «κλίμα» της αγοράς εργασίας μιας περιοχής έχει επιδράσεις στη διαμόρφωση έννομης ή παράνομης συμπεριφοράς του πληθυσμού. Για παράδειγμα μια αγορά εργασίας που κυριαρχείται από περιθωριακές μορφές απασχόλησης μπορεί να προτρέπει τα άτομα που είναι εκτός της συγκεκριμένης αγοράς εργασίας να μείνουν εκτός αυτής και να κατευθυνθούν προς παράνομα υποκατάστατα. Τέτοιες μελέτες ασχολούνται όχι με τα χαρακτηριστικά

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

των ατόμων που διαπράττουν εγκλήματα αλλά με το είδος των κοινωνικών συνθηκών που εξωθούν τα άτομα στην εγκληματική συμπεριφορά. (Solow R., 1973).

Όσο περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης παρουσιάζει η αγορά εργασίας νεαρών ατόμων, τόσο λιγότερο ευάλωτα είναι τα άτομα αυτά στην προτροπή συνομηλίκων τους να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές και τόσο λιγότερο ελκυστικά καθίστανται τα παράνομα υποκατάστατα της αγοράς εργασίας. (Πετράκη Γ., 1993).

Στη μεταβατική φάση προς την ζωή των ενηλίκων που διανύουν οι νέοι, όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό αυτών που συμμετείχαν σε παράνομες ενέργειες και είχαν τιμωρηθεί από τους κρατικούς θεσμούς, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό εκείνων που ξεκινούν την επαγγελματική τους καριέρα βεβαρημένα. Εμφανίζεται ένας κύκλος αλληλεπιδράσεων μεταξύ εγκληματικών ενεργειών και ανεργίας που καταλήγει σ' έναν φαύλο κύκλο. Η κατάσταση της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας και των προβλημάτων που συνεπάγεται, στιγματίζει, όχι μόνο το παρόν, αλλά και το μέλλον της κοινωνίας, την εξέλιξη και την ανάπτυξη της. Η ανάπτυξη στην περίπτωση αυτή δεν ταυτίζεται με την οικονομική ευημερία αλλά αντανακλά μια πολυδιάστατη κατάσταση που αντιπροσωπεύει και την κοινωνική ευημερία.

Η έννοια της ανάπτυξης συνδέεται με θέματα κοινωνικής δομής, πολιτισμού σχέσεων εξουσίας και πολιτικών επιλογών που συναρτούν τη συλλογική ταυτότητα και τις προσδοκίες των «αναπτυσσόμενων» κοινωνικών συνόλων. Η κατάσταση υψηλής και παρατεινόμενης ανεργίας εμποδίζει τη διαδικασία ανάπτυξης της κοινωνίας και δημιουργεί θύλακες υπανάπτυξης ή διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης για διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. (Πετράκη Γ., 1993).

Τα προβλήματα που αναφέρθηκαν, ως συνέπεια του υψηλού βαθμού ανεργίας δυσκολεύουν και τη διαδικασία οικονομικής σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της έλλειψης κοινωνικής συνοχής, της ενίσχυσης των ανισοτήτων και της δημιουργίας θυλάκων υπανάπτυξης. Στην περίπτωση που η κατάσταση αυτή συνεχιστεί, τα εθνικά σύνορα θα αντικατασταθούν από οικονομικά (τα οποία μπορεί να ταυτίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις με γεωγραφικές διαιρέσεις). Το έργο της οικονομικής ενοποίησης θα μπορούσε αντίθετα να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

αν παράλληλα με το άνοιγμα των διάφορων αγορών (αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, εργασίας) χτιζόταν και η λεγόμενη «*Ευρώπη των Πολιτών*» στην οποία έχει επιτευχθεί η κοινωνικοποίηση των ατόμων, η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική ανάπτυξη. (Phelps E., 1999).

2.8 Ψυχολογικά Προβλήματα

Η ανεργία, πλήττει έντονα την ελληνική κοινωνία την τελευταία δεκαετία και ειδικότερα την τοπική μας κοινωνία. Από ψυχολογικής άποψης η ανεργία είναι ένας σοβαρός ψυχοκοινωνικός παράγοντας στρες.

Οι άνεργοι έχουν χαμηλότερη αυτοπεποίθηση, νιώθουν απορριπτέοι από την κοινωνία και με τη σειρά τους αναπτύσσουν αισθήματα εχθρότητας για αυτή, βιώνουν χρόνια πικρία κι απογοήτευση και παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης. Αναπτύσσεται μέσα τους η αίσθηση πως δεν μπορούν να πάρουν στα χέρια τους τα ηνία της ζωής τους κι έτσι ψαλιδίζουν τις προσδοκίες τους από τον εαυτό τους και τους άλλους.

Σε περιπτώσεις ανέργων που χάνουν μια μακροχρόνια σταθερή εργασία το στρες που βιώνουν θεωρείται πως είναι μεγαλύτερο από το στρες που εκλύεται από το θάνατο ενός καλού φίλου ή από αυτό της ύπαρξης μιας σοβαρής αρρώστιας στην οικογένεια. Επίσης, στους άνεργους απόφοιτους δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που δυσκολεύονται να βρουν δουλειά μετά την αποφοίτησή τους, συχνά παρατηρείται μια καθήλωση στην ιδιότητα του μαθητή ή του φοιτητή αντίστοιχα, σε συνάρτηση με τον τρόπο ζωής, τις αξίες, την αυτοεικόνα τους και τις προσδοκίες τους από τον εαυτό τους.

Επίσης, τα χαρακτηριστικά προβλήματα των ανέργων έχουν επιπτώσεις και στην οικογένειά τους: Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις ανέργων γονιών, **η απογοήτευση, η πικρία, η αίσθηση ανικανότητας συντήρησης του εαυτού και της οικογένειας δημιουργούν αμφιθυμικά συναισθήματα του ανέργου σε σχέση με την οικογένειά του**, που μπορεί να εκφραστούν μέσα από συνεχή ευερεθιστότητα, συγκρούσεις, σεξουαλικές δυσλειτουργίες και τάσεις φυγής.

Η ισχυρή δομή της ελληνικής οικογένειας, ιδιαίτερα στην επαρχία, απορροφά πολλούς από τους κραδασμούς που δημιουργεί η ανεργία και συχνά η

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

όλη δυσαρέσκεια, το άγχος και η απογοήτευση του ανέργου σηκώνονται από τους δικούς της ώμους.

Όλες οι συζητήσεις που έχουν γίνει από διευθύνοντες συμβούλους επιχειρήσεων και ειδικούς στο θέμα της ανεργίας οδηγούνται στη διάγνωση ενός ενδοιασμού ψυχολογικής φύσης, ο οποίος δεν εκφράστηκε ποτέ από διστακτικότητα και επιφυλακτικότητα. Όλα όσα λέγονται και όσα γίνονται με την ανεργία δίνουν την έντονη εντύπωση πως οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές και οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν τελικά την ανεργία σαν κρίση στον τομέα της ανειδίκευτης εργασίας. Ο διάλογος πολύ συχνά θέτει μια σαφή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους εργαζόμενους με υψηλή επαγγελματική κατάρτιση, τα στελέχη των επιχειρήσεων, τους μηχανικούς, τους εξειδικευμένους για τους οποίους δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί η μείωση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας και τους ανειδίκευτους τους οποίους υποτίθεται αφορά αποκλειστικά. (Machin S., & Wadhvani S., 1995).

Επιπλέον στις μέρες μας γίνεται πλέον όλο και πιο σαφές ότι ο όρος κατάρτιση καλύπτει δύο διαφορετικές σφαίρες δεξιοτήτων που ελάχιστα σχετίζονται μεταξύ τους. Στην πρώτη σφαίρα υπάγονται οι καθαρά τεχνικές δεξιότητες, η γνώση και η εμπειρία που επισφραγίζονται ή όχι από διπλώματα. Το πρόβλημα αξιολόγησης αυτών των δεξιοτήτων, με όρους που μπορούν να εκφραστούν σε κάθε επιχείρηση που μπορεί να τις έχει ανάγκη, ίσως να επιλυθεί μέσα από καθορισμένες νόρμες σε ένα επαγγελματικό, εθνικό και διεθνές πλαίσιο. Οι δεξιότητες οι οποίες υπάγονται στη δεύτερη σφαίρα γίνονται ευκολότερα αντιληπτές και αυτό οφείλεται στη μεγάλη σημασία που απέκτησαν στη σύγχρονη κοινωνία οι διαπροσωπικές σχέσεις. Στα πλαίσια της επιχείρησης αυτές οι δεξιότητες δηλώνουν την ικανότητα του εργαζομένου να μεταδίδει την πληροφορία, αντί να την κρατά για τον εαυτό του, τη δυνατότητα να μεταβιβάζει τις ευθύνες αντί να τις συσσωρεύει για να τις εξασκήσει μόνος του, την ικανότητα τέλος να κερδίζει την εμπιστοσύνη και να διαπραγματεύεται έξυπνα σε περίπτωση σύγκρουσης. (Phelps E., 1999).

Έξω από την επιχείρηση λαμβάνεται υπόψη η δυνατότητα δημιουργίας σταθερών δεσμών εμπιστοσύνης και συμπάθειας μεταξύ πελατών και προμηθευτών, μεταξύ ειδικών ή συμβούλων και αυτών που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Η διατήρηση μιας σημαντικής πελατείας οφείλεται κατά πολύ στις κοινωνικές δεξιότητες των

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

πωλητών που έχουν επωμιστεί αυτής την ευθύνη. Αυτός ο δεύτερος τύπος δεξιοτήτων δεν είναι τόσο συνδεδεμένος με την τεχνική κατάρτιση όσο ο πρώτος. Μια σωστή γενική εκπαίδευση βέβαια βοηθάει πολύ, αλλά σίγουρα η ιδιοσυγκρασία και η εξελικτική πορεία στο επάγγελμα παίζουν σημαντικό ρόλο. (Πετράκη Γ., 1993).

Προφανώς, η διεύθυνση της επιχείρησης δεν μπορεί να αντικαταστήσει αυτομάτως τους εργαζόμενους που ανήκουν είτε στη μία, είτε στην άλλη κατηγορία. Ο εργοδότης έχει λοιπόν την τάση να τους αποκλείει από κάθε πρόβλεψη εσωτερικής αναδιοργάνωσης της εργασίας. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι ωστόσο κάνουν καριέρα, αλλάζουν πόστα και κατά καιρούς αντικαθίστανται. Πολλοί από αυτούς, σίγουρα, ελπίζουν σε μείωση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας. Το πρόβλημα της μείωσης της μάζας της εργασίας απειλεί εξίσου και αυτούς, άσχετα αν απειλούνται λιγότερο από τους ανειδίκευτους εργάτες. Τα άτομα αυτά καλούνται να συμβάλουν τόσο στη πολιτική της γενικευμένης μείωσης του χρόνου εργασίας, όσο και στη διαμόρφωση των συνθηκών πιθανής αντικατάστασης τους. (Πετράκη Γ., 1993).

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως κάθε μέτρο για μείωση του χρόνου εργασίας θα πρέπει να είναι αρκετά ευέλικτο ώστε να επιτρέπει σε ορισμένους εργαζόμενους να εξαιρούνται από αυτό το καθεστώς, καθώς επίσης και να μπορεί να προσαρμοστεί στον ιδιαίτερο χρόνο εφαρμογής που απαιτεί η κάθε κατηγορία. Γι' αυτό και θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων στα πλαίσια της επιχείρησης ή της παραγωγικής μονάδος. Το πρόβλημα θα πρέπει να επιλυθεί με ισχυρά αλλά ευέλικτα κίνητρα, που δε θα απαιτούν ομοιομορφία στην τελική επιλογή στη διάρκεια του χρόνου εργασίας, ούτε προκαθορισμένα χρονικά πλαίσια εφαρμογής. Οι κοινωνικοί εταίροι αντιμετώπισαν την ανεργία σαν κοινωνική κατάρα που σχετίζεται με την ανεπάρκεια της κατάρτισης. Γι' αυτό και η επίλυση του προβλήματος περιορίστηκε σε αυτή την κατηγορία εργαζομένων. Δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε το γεγονός ότι η εργασία που παράγεται σήμερα από τρεις εργαζόμενους αύριο μπορεί να παράγεται από τέσσερις. Από αυτό εδώ διακρίνεται ένα ταμπού που προδίδει επιφυλακτικότητα. Αυτό το ταμπού μας οδηγεί στο να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η ανεργία στις μέρες μας είναι αποτέλεσμα της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και αφορά το σύνολο των εργαζομένων. Γι' αυτό και οι αναλύσεις που προτιμώνται για την κρίση, είναι αυτές που βασίζονται στην ανεπάρκεια της οικονομικής μεγέθυνσης

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

και στην υπερβολική σκληρότητα των κοινωνικών σχέσεων. Όσο όμως και αν περιέχουν και οι δύο κάποια ψήγματα αλήθειας, δεν αρκούν για να δώσουν μια σαφή εικόνα της τεράστιας έκτασης του προβλήματος. (Machin S., & Wadhvani S., 1995).

Επιπλέον, αυτό το ταμπού επιτρέπει να κατανοήσουμε τον υπερβολικά τυπικό και περιορισμένο χαρακτήρα των μέτρων της πολιτικής για την στήριξη της απασχόλησης που έχουμε ήδη αναφέρει. Πράγματι υπερτονίζεται πως η ανεργία πρέπει να αντιμετωπιστεί με μακροοικονομικές, δημοσιονομικές ακόμη και νομισματικές πολιτικές που να ευνοούν της μεγέθυνση και να ενισχύουν τη ζήτηση. Αποκλείεται όμως η άποψη πως μπορεί να αναχαιτιστεί ειδικά και συγκεκριμένα η ανεργία. Μια που δεν επιτρέπεται να αγγίζουμε τον παραγωγικό εργαζόμενο θα θεσπίσουμε ειδική βοήθεια για κάποια ειδική κατηγορία ανέργων χωρίς όμως να αγγίζουμε το σύνολο της παραγωγικής μηχανής. (Phelps E., 1999).

Οπότε δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η ανεργία επιμένει πεισματικά παρά την θέσπιση των επιμέρους μέτρων: στήριξη του βιοτικού επιπέδου των ανέργων χωρίς δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, αύξηση- μέσα σε αυστηρά όμως δημοσιονομικά πλαίσια- των θέσεων εργασίας σε υπηρεσίες, που η αγορά από μόνη της δεν μπορεί να καταστήσει αποδοτικές, διευκόλυνση ορισμένων προσλήψεων, χωρίς ωστόσο ταυτόχρονη αύξηση της συνολικής προσφοράς ωρών εργασίας και τέλος ενθάρρυνση της ειδικής επαναπρόσληψης ορισμένων κατηγοριών ανέργων, μέτρο που δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί επί μακρόν παρά μόνο εις βάρος των υπόλοιπων κατηγοριών. Στην πραγματικότητα η ανεργία πότε δεν χτυπήθηκε κατά μέτωπο. (Phelps E., 1999).

Σήμερα γίνονται πλέον εμφανείς οι συνέπειες όλων αυτών των ταμπού, των αδιεξόδων και των δισταγμών. Παρά την ελαφρά ανάκαμψη της οικονομικής μεγέθυνσης, μετά την κάμψη του 93' η ανεργία στην Γαλλία και στην Γερμανία συνεχώς αυξάνεται. Ο διάλογος που βασίζεται στην κριτική των κυβερνητικών μέτρων αποκρυσταλλώνεται σε προόδους και πτώσεις του δείκτη της ανεργίας της τάξης του 1% πάνω κάτω, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στο μέγεθος του προβλήματος. (Phelps E., 1999).

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η σιγή πάνω στο συγκεκριμένο θέμα είναι τόσο μεγάλη που επιτρέπει σε όλους τους υπεύθυνους που αποκλείουν την μείωση του χρόνου εργασίας από τον ορίζοντα των λύσεων, είτε αυτές αφορούν στην μείωση του αριθμού των ανέργων, είτε κυρίως στο χρονικό περιθώριο που απαιτείται για την πληρέστερη δυνατή απορρόφηση της μάζας των ανέργων, να μην υπολογίζουν τις συνέπειες της πολιτικής που συστήνουν. Στην πραγματικότητα, είναι γενικά παραδεκτό ότι η μαζική ανεργία είναι αναπόφευκτη. Ως εκ τούτου, τα κοινωνικά πλήγματα που επιφέρει είναι αμετάκλητα και λειτουργούν αθροιστικά. (Machin S., & Wadhvani S., 1995).

Τελειώνοντας με τους ενδοιασμούς που αυτό το κεφάλαιο είχε την πρόθεση να παρουσιάσει, πρέπει να αναρωτηθούμε μήπως η αναποτελεσματικότητα της συνδικαλιστικής δράσης στο συγκεκριμένο θέμα έχει βαθύτερες αιτίες. Πράγματι η διστακτικότητα που ήδη αναφέραμε αφορά κυρίως τους εργοδότες και το κράτος. Οι εργαζόμενοι ανησυχούν κυρίως για τις αποδοχές τους και μόνο οι σωστές δυναμικές διαπραγματεύσεις είναι ικανές να άρουν αυτή την ανησυχία. Ωστόσο κάποιος θα πρέπει να τις ξεκινήσει. (Phelps E., 1999).

Αναμφισβήτητα όμως η ιδέα του μειωμένου χρόνου εργασίας προκαλεί αισθήματα ανασφάλειας, πόσο μάλλον που η εργασία παραμένει η κυρίαρχη κοινωνική αναφορά, το μέτρο της κλίμακας της υπόληψης, της αξιοπρέπειας και κατά πολύ επίσης του εισοδήματος. Η μαζική μείωση του χρόνου εργασίας είναι βέβαιο ότι μας φέρνει αντιμέτωπους με μια πολιτισμική αλλαγή, μας ωθεί δηλαδή σε μια περιπέτεια προς το άγνωστο. Έτσι εξηγούνται και οι φόβοι και οι ενδοιασμοί που συνοδεύουν την συγκεκριμένη διεξοδό (Phelps E., 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ

3.1 Η δομή της αγορά εργασίας στον Ν. Αττικής

Αναμφίβολα, η τοπική αγορά εργασίας της Αττικής, Ανατολικής Αττικής και Δυτικής Αττικής παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρουσες εξελίξεις. Αρχικά, η αγορά εργασίας της Ανατολικής Αττικής εμφανίζει ένα δημογραφικό δυναμισμό, ο οποίος συνεπάγεται αύξηση του πληθυσμού της κατά 35,7% ή κατά 91.099 άτομα. Πρόκειται για την πιο υψηλή μεταβολή συνολικά για τη χώρα και εμφανίζει και την υψηλότερη μεταβολή στο εργατικό δυναμικό, αύξηση κατά 53,6% για ολόκληρη τη χώρα. Είναι μεγέθη που ωθούν σε μια σημαντική μετακίνηση, αλλά και εγκατάσταση ενός μέρους του πληθυσμού στην Ανατολική Αττική. Ο δείκτης συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό κυμαίνονταν στο ποσοστό 43,5% το 1991 και διαμορφώθηκε στο 49,3% το 2001, καταγράφοντας μια ιδιαίτερα σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια.

Η συνολική απασχόλησή της αυξάνεται με το μεγαλύτερο ποσοστό στο σύνολο της χώρας, αλλά παράλληλα είναι πολύ σημαντική και η αύξηση της ανεργίας, η οποία αυξήθηκε από 7,6% το έτος 1991 σε 9,8% το 2001 και σήμερα παρουσιάζει ιδιαίτερα αυξητικές τάσεις που ξεπερνούν το 25%! Η Ανατολική Αττική αποτελεί την περίπτωση που η συνολική απασχόληση αυξάνει με ρυθμούς, οι οποίοι ξεπερνούν αυτούς της μισθωτής απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, η διαφορά των δύο ρυθμών μεταβολής είναι μεγάλη και αποδεικνύει την ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση των άλλων μορφών απασχόλησης εκτός από τη μισθωτή. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί με τη σύνδεση της πληθυσμιακής αύξησης με την εγκατάσταση των αυτοαπασχολούμενων, αλλά και του πλήθους μικρών επιχειρηματικών μονάδων. Οι μεγαλύτερες μεταβολές που παρουσιάστηκαν στους τομείς παραγωγής από το 1991 έως το 2001 ήταν για τον πρωτογενή κατά 20,8%, για το δευτερογενή τομέα αυξάνει κατά 15,6% και για τον τριτογενή τομέα κατά 32,1%.

Η τοπική αγορά εργασίας στη Δυτική Αττική παρουσιάζει παρόμοιες εξελίξεις με αυτές της Ανατολικής Αττικής που αν και είναι πιο μικρή σε μέγεθος, εμφανίζει αύξηση του πληθυσμού και ταυτόχρονα μία αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 37,9%. Η υψηλότερη αύξηση του εργατικού δυναμικού από το 1991 στο 2001 οδηγεί

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

και σε αύξηση των δεικτών συμμετοχής, από 42,4% το 1991 σε 47,0% το 2001. Σημαντικές είναι οι αυξήσεις που παρουσιάζονται τα έτη αυτά τόσο στην απασχόληση όσο και στην ανεργία.

3.2 Τομείς παραγωγής και απασχόληση

Στην Αττική διαμένει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 35,2% και παράγεται το 37,7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Επί πρόσθετα, παράγεται το 80,8% του προϊόντος του τριτογενούς τομέα της οικονομίας και παράλληλα δημιουργείται ένα ποσοστό της τάξεως του 83,7% της απασχόλησης του τριτογενούς τομέα. Παρόλο που ο δείκτης πληθυσμιακής πυκνότητας δείχνει να παρουσιάζει συνεχή άνοδο, η μεγάλη ανεργία απ' ότι φαίνεται είναι και παραμένει ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα της. Στην περιοχή της Αττικής, λοιπόν, κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας, επομένως, η οικονομία της Αττικής βασίζεται κατά κύριο λόγο σε δραστηριότητες του τριτογενή τομέα. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Ο δευτερογενής τομέας στην Αττική παίζει πολύ σημαντικό ρόλο και μεγαλύτερο από αυτόν που παίζει ο τομέας συνολικά στη χώρα, μιλώντας με ποσοστά πρόκειται για το 18,8% έναντι ποσοστού 14,1%. Από την άλλη μεριά, ο πρωτογενής τομέας αναφέρεται σε ένα πάρα πολύ μικρό ποσοστό του ΑΕΠ, το 1,4% και σίγουρα έχει πολύ μικρότερη σημασία σχετικά με τον πρωτογενή τομέα συνολικά στην Ελλάδα.

Την πιο μεγάλη συμμετοχή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία παραγωγής τριτογενούς τομέα παρουσιάζουν οι κλάδοι "Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες", σε ποσοστό που αγγίζει το 17,3%, "Χονδρικό και λιανικό εμπόριο: επισκευές οχημάτων και ειδών νοικοκυριού", ποσοστό που ανέρχεται στο 15,3% και "Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση", ποσοστό που κυμαίνεται στο 11,1%. Στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία παραγωγής συμβάλλουν καθοριστικά και οι κλάδοι

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

μεταφορών, ξενοδοχείων, χρηματοπιστωτικών οργανισμών, αλλά και οι κλάδοι υγείας και εκπαίδευσης. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Αναφορικά με το δευτερογενή τομέα το μεγαλύτερο μέρος της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας παραγωγής στην Αττική έχει να κάνει με τη μεταποίηση, δηλαδή σε ποσοστό που αντιστοιχεί στο 11% και ακολουθούν οι κατασκευές σε ποσοστό 6,1%. Σχετικά με τον πρωτογενή τομέα το μεγαλύτερο μέρος ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας παραγωγής στην Αττική έχει να κάνει με τη γεωργία, σε ποσοστό 0,5% και λιγότερο με την αλιεία, σε ποσοστό 0,1%. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Αναφορικά με την κλαδική διάρθρωση του βιομηχανικού τομέα στην Αττική και με βάση τα στοιχεία ισολογισμών των μεγάλων επιχειρήσεων, μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων έχει αναπτυχθεί στις περιοχές Κηφισιά, Μοσχάτο Αιγάλεω, Μεταμόρφωση, Ταύρος, Παλαιό Φάληρο και Περιστερί. Μεγάλη εμπορική δραστηριότητα σημειώνεται σε περιοχές, όπως το Μαρούσι, η Νέα Σμύρνη, το Χαϊδάρι και το Χαλάνδρι. Μικρότερο εύρος δραστηριοτήτων αναπτύσσεται σε περιοχές, όπως είναι η Φιλοθέη, η Πεντέλη και η Εκάλη.

3.3 Δομή εργατικού δυναμικού και ανεργίας

Παρά το μεγάλο πληθυσμό της Αττικής, δεν παρατηρείται και το αντίστοιχο μέγεθος οικονομικής δραστηριότητας και μάλιστα το κατά κεφαλή ΑΕΠ φαίνεται να υστερεί έναντι άλλων δυτικών ευρωπαϊκών πόλεων. Επίσης, η Αθήνα βρίσκεται ανάμεσα και σε εκείνες τις πόλεις, οι οποίες δυσκολεύονται να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας και να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, γι' αυτό το λόγο παρουσιάζει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη.

Το πρόβλημα της ανεργίας γίνεται ολοένα και πιο σοβαρό και το ποσοστό της ανεργίας τον Νοέμβριο του 2011 έφτασε στο 20,9% και μάλιστα ο αριθμός των ανέργων ξεπερνούσε το ένα εκατομμύριο άτομα. Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανεργία παρουσίασε αύξηση το συγκεκριμένο μήνα περίπου 7%, συγκριτικά με το

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Νοέμβριο του 2010 και οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 337.000 άτομα. (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού)

Περίπου ένας στους δύο νέους είναι άνεργοι και οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν εκδηλώνουν ανησυχία για όλο και μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας. Ειδικότερα, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) το ποσοστό ανεργίας το Νοέμβριο του 2011 έφτασε σε ποσοστό 20,9%, αντί του ποσοστού 13,9% που ήταν το Νοέμβριο του 2010 και 18,2% τον Οκτώβριο του έτους 2011. Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 337.010 άτομα σε σχέση με τον Νοέμβριο 2010, δηλαδή πρόκειται για αύξηση κατά 48,7% και κατά 126.062 άτομα συγκριτικά με τον Οκτώβριο του 2011, δηλαδή σημειώθηκε αύξηση κατά 14%. Όλοι οι απασχολούμενοι ανήλθαν σε 3.901.269 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός έφτασε τελικά να είναι 4.423.657 άτομα. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Οι απασχολούμενοι παρουσίασαν μείωση κατά 405.785 άτομα σε σχέση με τον Νοέμβριο 2010, δηλαδή πρόκειται για μία μείωση εκφρασμένη σε ποσοστό 9,4% και σε σχέση με τον Οκτώβριο 2011 ήταν μείωση της τάξεως του 4%. Οι οικονομικά μη ενεργοί, πρόκειται, δηλαδή για τα άτομα, τα οποία δεν εργάζονται, αλλά ούτε και αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν κατά 102.730 άτομα από το Νοέμβριο του έτους 2010, δηλαδή σημειώθηκε αύξηση κατά 2,4% και κατά 41.301 άτομα από τον Οκτώβριο του 2011, δηλαδή πρόκειται για αύξηση 0,9%.

Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή όλα εκείνα τα άτομα, τα οποία δεν εργάζονται, αλλά ούτε και αναζητούν εργασία, παρουσίασαν μείωση κατά 36.476 άτομα σε σχέση με τον περσινό Αύγουστο του 2014, δηλαδή μείωση σε ποσοστό 1,1% και κατά 1.535 άτομα συγκριτικά με τον Ιούλιο του 2015, δηλαδή μείωση κατά 0,1%. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Αναμφίβολα, το έτος 2014 έδωσε μία ανάσα στην ελληνική οικονομία ύστερα από μία εξαετία βαθιάς ύφεσης. Το ΑΕΠ σημείωσε μικρή ανάκαμψη και στο τελευταίο τρίμηνο του έτους ο ρυθμός μεταβολής για το ΑΕΠ υποχώρησε σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο και η υποχώρηση του κατά ένα ποσοστό που υπερέβη το 23% στο χρονικό διάστημα από το 2008 έως το 2013 ώθησε σε

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

σημαντικές απώλειες στην αγορά εργασίας. Μάλιστα, η μείωση των απασχολούμενων για την τριετία 2010-2013 ανέρχεται σε ποσοστό 19,2% , το οποίο και σημαίνει ότι η ύφεση βρήκε αντίκτυπο ολοσχερώς στην αγορά εργασίας. Η πιο μεγάλη μείωση της απασχόλησης παρατηρήθηκε κατά τα έτη 2011 και 2012, μείωση που κυμαίνεται στο 9,2% το 2011 και στο 7,5% το 2012. Όμως, το 2013 παρατηρήθηκε μία αξιόλογη επιβράδυνση του ρυθμού, σε -3,3%. Όμως, το 2014 η απασχόληση καταγράφει αύξηση με ρυθμό 1,6%. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Θετική εξέλιξη σημειώθηκε, λοιπόν, το έτος 2014 στην αγορά εργασίας, κατόπιν σειράς ετών με αρνητική πορεία. Μάλιστα, σύμφωνα με τα στοιχεία των τριμηνιαίων Ερευνών Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ελληνική Στατιστική Αρχή), η αύξηση της απασχόλησης συνοδεύτηκε και με μικρή υποχώρηση της ανεργίας. Όμως, οι ευνοϊκές εξελίξεις δεν είχαν και τόσο μεγάλο αντίκτυπο, αφού οι πολιτικές εξελίξεις, αλλά και η αβεβαιότητα των πρώτων μηνών του 2015 στάθηκαν ανασταλτικοί παράγοντες. Η αύξηση της απασχόλησης το 2014 ενδεχομένως να οφείλεται σε ένα βαθμό και στη συμμετοχή των εργαζόμενων σε προσωρινή εργασία ή ακόμα και εργασία μερικής απασχόλησης. Μέσα σε μια εξαετία 2008-2014, η συνολική απώλεια θέσεων εργασίας κατά τη διάρκεια της κρίσης έφτασε στις 1,03 εκατομμύρια θέσεις. Παρά την ανάκαμψη, το χάσμα συγκριτικά με τα επίπεδα απασχόλησης πριν την κρίση παραμένουν τεράστια και απαιτούνται προσπάθειες προκειμένου να επανέλθουν στα επίπεδα πριν την κρίση. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Όσο αναφορά τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού, τα 4.781,1 χιλιάδες άτομα της Ελλάδας αντιστοιχούν στο 51,6% του πληθυσμού ηλικίας άνω των 15 ετών, ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων διαμορφώθηκε σε 3.535,3 χιλιάδες άτομα το τέταρτο τρίμηνο του 2014 που αντιστοιχεί στο 38,1% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας. Από την άλλη μεριά, ένα ποσοστό 48,4% του παραγωγικού πληθυσμού που αντιστοιχεί σε 4.487,4 χιλιάδες άτομα ήταν μη οικονομικά ενεργοί.

Παρατηρώντας τις μεταβολές που εμφανίστηκαν στην απασχόληση κάθε τριμήνου και πάντα συγκριτικά με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εντοπίζεται πολύ μεγάλη ανατροπή το 2014. Αναμφισβήτητα, τα προηγούμενα τέσσερα έτη, η απασχόληση ακολουθούσε φθίνουσα πορεία, οπότε οι απώλειες στην απασχόληση ξεπερνούσαν τις 100 χιλιάδες θέσεις σε όλα τα

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

τρίμηνα. Αντίθετα, το έτος 2014 απώλειες καταγράφηκαν μόνο στο πρώτο τρίμηνο και μάλιστα μικρού μεγέθους, ενώ στη συνέχεια οι μεταβολές που παρουσιάστηκαν στην απασχόληση ήταν συνεχώς θετικές, κάτι το οποίο είχε να παρατηρηθεί από το 2010.

Σχετικά με το φύλο των απασχολούμενων, το ποσοστό γυναικών που έχασαν την εργασία τους αυξήθηκε την περίοδο από το 2011 έως και το 2013 κι αυτό είχε ως συνέπεια να φθάσει περίπου το 50% των του συνόλου των απωλειών. Το έτος 2014, η απώλεια θέσεων απασχόλησης παρατηρείται αποκλειστικά από τους άνδρες. Από την άλλη μεριά, στο γυναικείο φύλο παρατηρείται όλο και μεγαλύτερη αύξηση στην απασχόληση από το δεύτερο τρίμηνο του 2014 που υπερέβη τις απώλειες των ανδρών. Η αύξηση απασχόλησης του γυναικείου φύλου σημειώθηκε σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Την τετραετία 2010-2014, το ποσοστό της μερικής απασχόλησης κινείται ανοδικά, έχοντας ως συνέπεια να ανέλθει σε ποσοστό της τάξεως του 9,9% της συνολικής απασχόλησης το τέταρτο τρίμηνο του 2014, από 6,5% που ήταν το πρώτο τρίμηνο του 2010. Αξίζει να αναφερθεί ότι από τις 55,4 χιλ. νέες θέσεις εργασίας του τέταρτου τριμήνου του 2014, οι 49,5 χιλιάδες ή αλλιώς ποσοστό που αντιστοιχεί στο 89,3% αφορούν τη μερική απασχόληση. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Ένα στοιχείο που παρατηρήθηκε στην αγορά εργασίας ήταν η αύξηση συμμετοχής των προσωρινά απασχολούμενων και μάλιστα μπορούν να ισχυριστούμε ότι η αύξηση της προσωρινής απασχόλησης στα πρώτα έτη της ύφεσης προέκυψε ως η πρώτη αντίδραση πολλών επιχειρηματικών μονάδων στην κρίση. Η οικονομική κρίση έπληξε τους απασχολούμενους όλων των μορφωτικών επιπέδων, αλλά είναι γεγονός ότι όσοι κατείχαν ένα διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο επηρεάστηκαν σε μικρότερο βαθμό. Η ανάκαμψη δεν είχε αντίκτυπο στους απασχολούμενους με απολυτήριο δημοτικού ούτε τους πτυχιούχους Α.Ε.Ι.. Σχετικά με τις μεταβολές της απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, σημαντικές αυξήσεις παρουσίασαν οι κλάδοι του τριτογενούς τομέα. Η αυξημένη απασχόληση στο τρίτο και τέταρτο τρίμηνο του 2014 προήλθε κατά κύριο λόγο από τον κλάδο υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, κάτι το οποίο συνδέεται άμεσα με την αυξανόμενη τουριστική κίνηση. Η πιο αρνητική εικόνα εμφανίστηκε στους κλάδους

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

των κατασκευών, αλλά και της μεταποίησης που παρουσιάζουν όλο και μεγαλύτερη μείωση στην απασχόληση, καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 2011-2014.

Το πρώτο τρίμηνο σταμάτησε η ανάκαμψη της απασχόλησης και αυξήθηκε και πάλι το ποσοστό ανεργίας. Η απασχόληση στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 0,9% συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο του 2014 και ο αριθμός των απασχολούμενων το 2015 διαμορφώθηκε σε 3.504,4 χιλιάδες άτομα. Επίσης, 4.482,2 χιλιάδες άτομα το 2015 ήταν μη οικονομικά ενεργοί και το ποσοστό μερικής απασχόλησης κάλυψε το 10% του συνόλου. Οι θέσεις μερικής απασχόλησης ανήλθαν σε 350,9 χιλιάδες το 2015 και μάλιστα ήταν αυξημένες κατά 30,7 χιλιάδες σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2014.

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας για τον Αύγουστο του έτους 2015 ανήλθε στο ποσοστό 24,6% συγκριτικά με το ποσοστό 26,2% που παρατηρήθηκε τον Αύγουστο του 2014 και του ποσοστού 24,9% τον Ιούλιο του 2015. Γενικότερα, το σύνολο των απασχολούμενων κατά τον Αύγουστο του 2015 ανήλθε κατά μέσο όρο στα 3.614.192 άτομα, ενώ οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.180.001 άτομα. Ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ήταν 3.286.686 άτομα. (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Κατά συνέπεια, ο αριθμός των απασχολούμενων παρουσίασε αύξηση κατά 67.426 άτομα συγκριτικά με τον Αύγουστο του 2014 (αύξηση της τάξεως του 1,9%) και αυξήθηκε κατά 10.662 άτομα συγκριτικά με τον Ιούλιο του 2015 (δηλαδή, παρατηρήθηκε αύξηση κατά 0,3%). Ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 78.084 άτομα αναφορικά με τον Αύγουστο του 2014, δηλαδή παρατηρήθηκε μείωση κατά 6,2% και κατά 15.740 άτομα συγκριτικά με τον Ιούλιο του 2015, δηλαδή παρατηρήθηκε μείωση σε ποσοστό 1,3%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4.1 Αποτελέσματα έρευνας

Η μέθοδος που αναφέρεται στη συλλογή πρωτογενών στοιχείων σχετίζεται άμεσα με το σκοπό της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα προκύψουν με βάση τις απαντήσεις που θα δώσουν οι ερωτώμενοι στο ερωτηματολόγιο που θα συμπληρώσουν. Η έρευνα που πραγματοποιείται με τη μέθοδο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου αποτελεί την πιο διαδεδομένη τεχνική για να συλλεχθούν όσο το δυνατό γρηγορότερα και με λιγότερο κόστος ορισμένα δεδομένα. (Σταθακόπουλος, 2005)

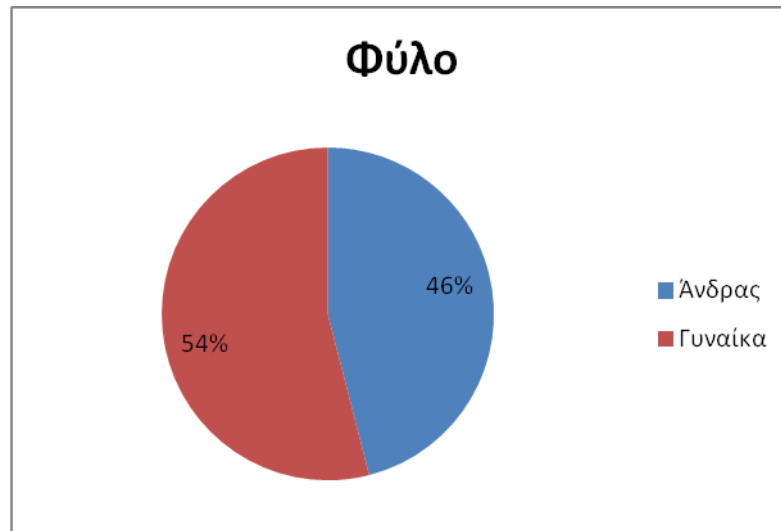
Η χορήγηση του ερωτηματολογίου πραγματοποιείται από τον ερευνητή, ο οποίος θέτει τις ερωτήσεις στους ερωτώμενους και καταχωρούνται οι απαντήσεις τους στο ερωτηματολόγιο. Συνολικά συμπληρώθηκαν 50 ερωτηματολόγια και ο πληθυσμός αυτός θεωρείται αντιπροσωπευτικός προκειμένου να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα με αξιοπιστία 95%. (Κυριαζοπουλος-Σιαμαντά, 2009)

Το δείγμα μας αποτελούν άντρες και γυναίκες όλων των ηλικιών, ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης και μορφωτικού επιπέδου που είναι άνεργοι και ζητήθηκε η γνώμη τους σχετικά με ένα πολύ επίκαιρο θέμα, την ανεργία και πώς επηρεάζει τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια του excel και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω σε διαγράμματα, όπως επίσης ακολουθεί και ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων.

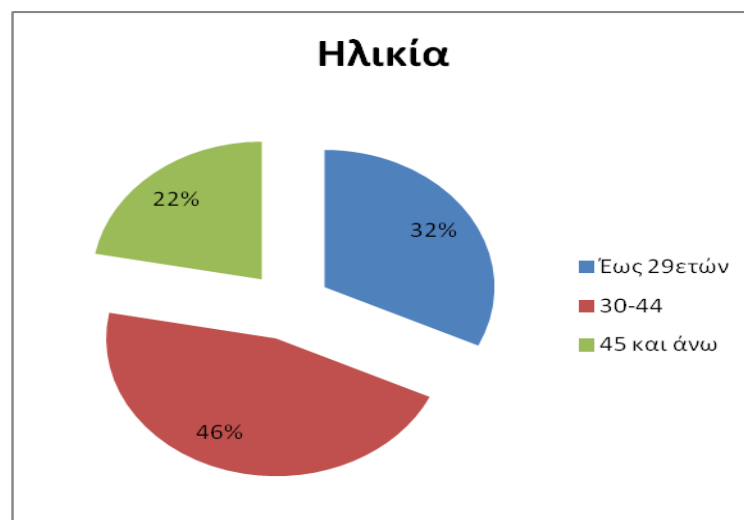
Στο ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε αποκλειστικά για τους σκοπούς της παρούσας πτυχιακής εργασίας υπάρχουν ερωτήσεις με τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, αλλά και ερωτήσεις σχετικά με την ανεργία, τί συντέλεσε ώστε να βρεθεί το δείγμα στην ανεργία, με ποιους τρόπους επιβιώνει, πώς επηρεάζει την ψυχολογία τους κ.λ.π.

Η πρώτη ερώτηση αναφέρεται στο φύλο των ερωτώμενων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο. Δεν παρατηρείται μεγάλη διαφορά στα ποσοστά και αξίζει να τονιστεί ότι λίγο πάνω από το μισό δείγμα είναι γυναίκες, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 54%, ενώ οι άνδρες αναλογούν στο 46%.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

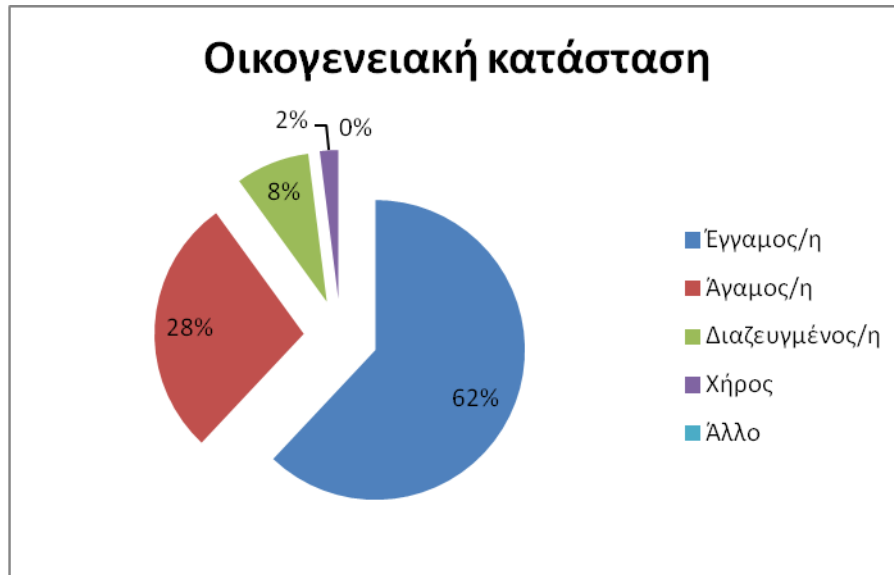

Η δεύτερη ερώτηση σχετίζεται με την ηλικία των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Η πλειοψηφία ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 30-44 ετών, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 46%, ακολουθεί ένα μικρότερο ποσοστό 32%, στο οποίο ανήκουν άτομα ηλικίας έως 29 ετών και στη συνέχεια ακόμα ένα μικρότερο ποσοστό, το 22% που είναι ηλικίας άνω των 45 ετών.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των ατόμων που αποτέλεσαν το δείγμα της παρούσας έρευνας, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

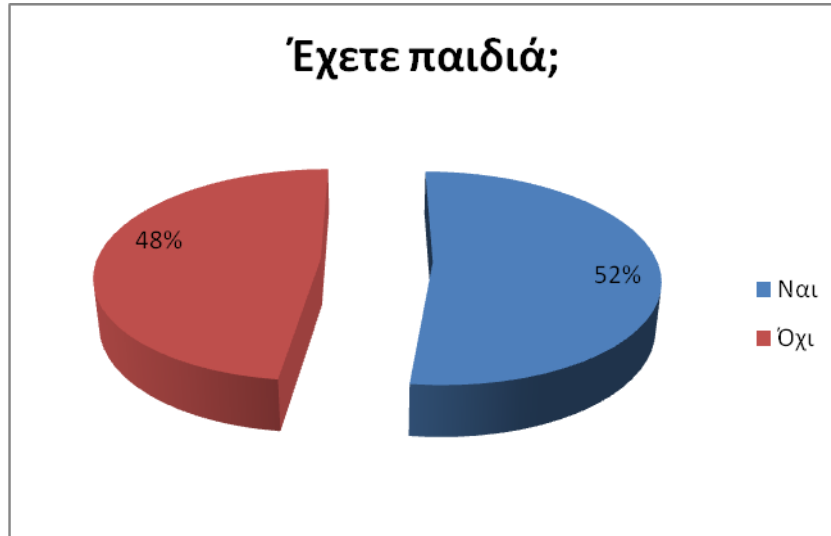

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 62% αυτού είναι έγγαμοι και ακολουθεί ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό, το 28% που είναι άγαμοι. Πολύ πιο λίγα είναι τα άτομα που είναι διαζευγμένα ή έχουν χάσει το σύντροφό τους, ποσοστά που αναλογούν στο 8% και 2% του δείγματος αντίστοιχα.

Σχετικά με το επόμενο ερώτημα, δηλαδή αν οι ερωτώμενοι έχουν παιδιά, τα αποτελέσματα φαίνονται στη συνέχεια. Τα δύο ποσοστά είναι σχεδόν ισόποσα, αφού λίγο πάνω από το μισό δείγμα έδωσε θετική και λίγο κάτω από το μισό δείγμα έδωσε αρνητική απάντηση. Συνεπώς, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, δηλαδή το 52% αναφέρει ότι έχει παιδιά, ενώ το 48% δεν έχει.

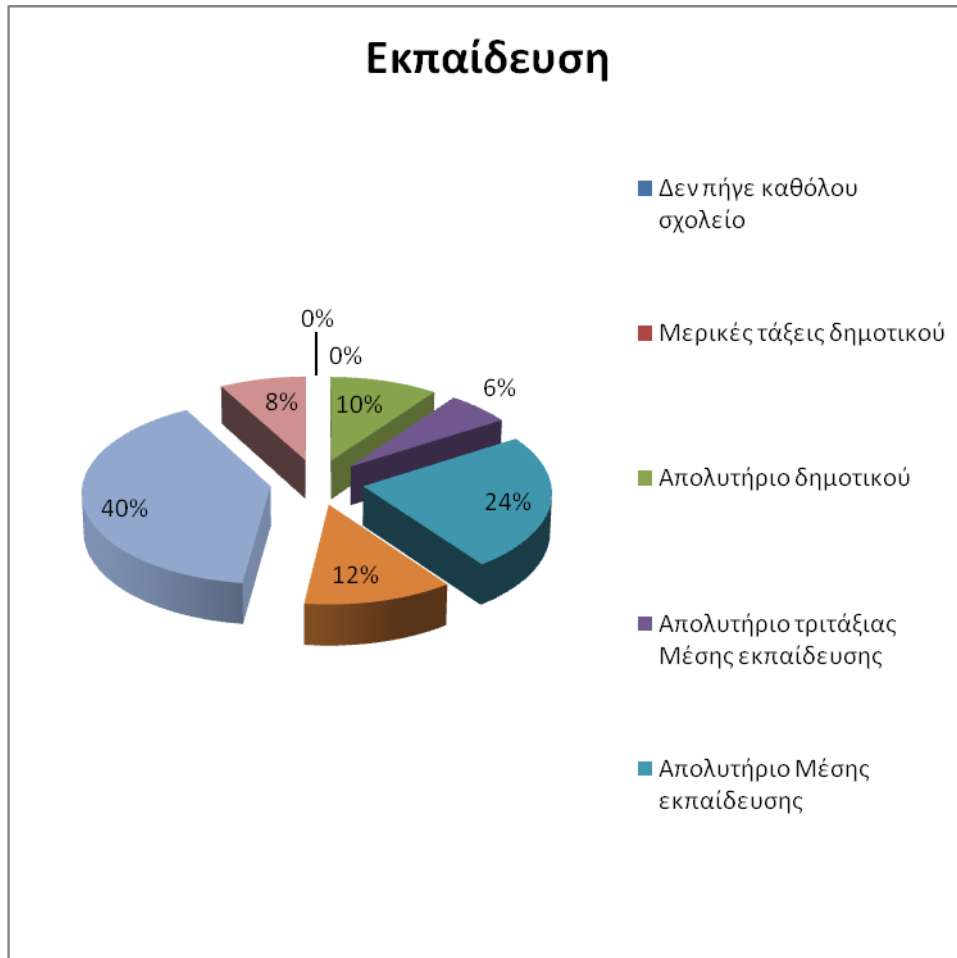

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Το επόμενο ερώτημα που ακολουθεί είναι σχετικό με την εκπαίδευση και τη μόρφωση που έχει κάθε ερωτώμενος. Η πλειονότητα του δείγματος, δηλαδή το 40%, έχει τελειώσει την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και ακολουθεί ποσοστό της τάξεως του 24% που έχει απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης. Εν συνεχεία, φαίνεται από το διάγραμμα ότι το 12% των ερωτώμενων έχει απολυτήριο Ανώτερης Τεχνολογικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και ένα ελάχιστα μικρότερο ποσοστό, το 10%, έχει απολυτήριο Δημοτικού. Το 8% του δείγματος είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου, ενώ το μικρότερο ποσοστό, το 6% του δείγματος κατέχει απολυτήριο τριτάξιας Μέσης Εκπαίδευσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος αποτελούν μορφωμένα άτομα και μάλιστα σχεδόν το 50% του δείγματος, για την ακρίβεια το 48% αυτού που έχουν τελειώσει την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και είναι και κάτοχοι ενός μεταπτυχιακού ή ενός διδακτορικού τίτλου.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Σχετικά με το αν είναι γνώστες ξένων γλωσσών οι ερωτώμενοι, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται διαγραμματικά παρακάτω.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, πάνω από τα $\frac{3}{4}$ αυτού, δηλαδή το 78%, γνωρίζει ξένες γλώσσες, ενώ το $\frac{1}{4}$ περίπου, με μεγαλύτερη σαφήνεια το 22% δε γνωρίζει ξένες γλώσσες.

Μάλιστα σε πρόσθετη ερώτηση σχετικά με το ποιες ξένες γλώσσες γνωρίζουν οι ερωτώμενοι που αποτελούν το 78% του δείγματος, οι περισσότεροι απάντησαν ότι γνωρίζουν αγγλικά, λιγότεροι γερμανικά και γαλλικά και ελάχιστοι ήταν αυτοί που έδωσαν την απάντηση ιταλικά ή ισπανικά. Μάλιστα, αξίζει να τονιστεί ότι κάποιοι είναι γνώστες 2 ή ακόμα και τριών ξένων γλωσσών.

Ακολουθεί ερώτημα σχετικά με το αν οι ερωτώμενοι έχουν εργασθεί άλλη φορά στο παρελθόν και όπως φαίνεται διαγραμματικά παρακάτω το 68% έχει εργασιακή εμπειρία, ενώ το 32% δεν είχε την ευκαιρία να απασχοληθεί κάπου παλαιότερα.

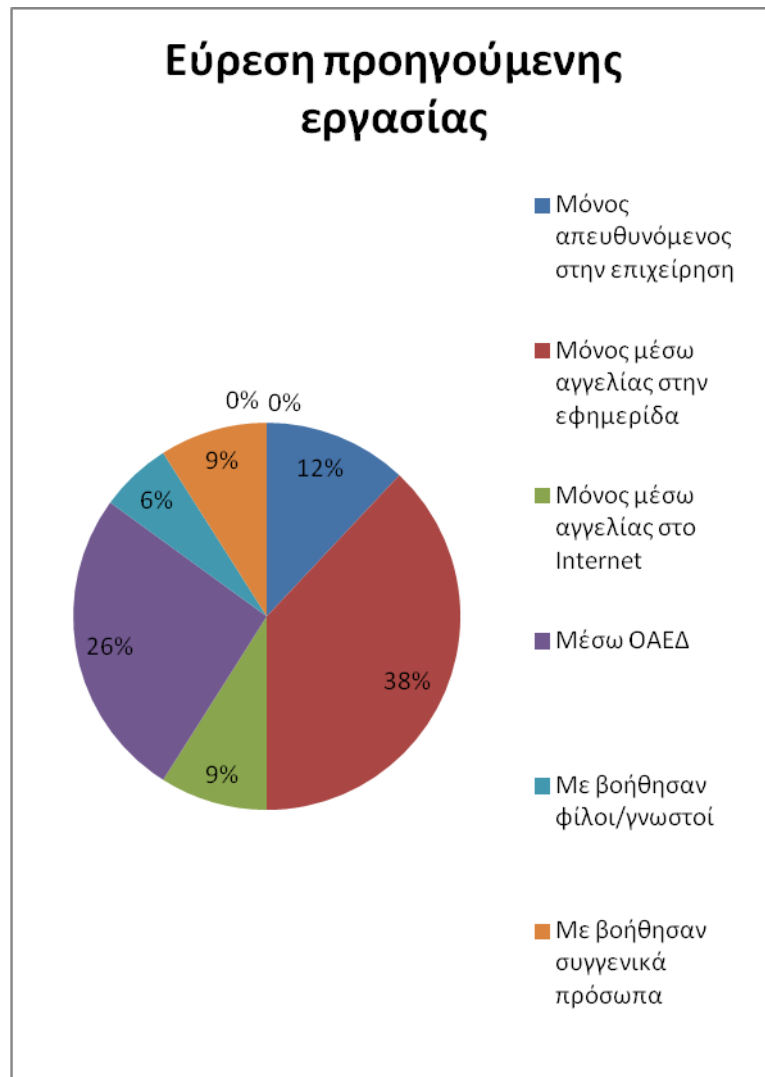

Από τα 34 άτομα που έχουν ξαναεργαστεί στο παρελθόν, κάποια απάντησαν ότι έχουν κάνει διάφορες δουλειές στο παρελθόν, ενώ κάποια ότι έκαναν μόνο μία δουλειά. Σχετικά με το είδος της εργασίας, η απάντηση που υπερτερεί είναι πωλητές σε καταστήματα ή σούπερ μάρκετ και ακολουθεί η απάντηση υπάλληλος γραφείου. Το χρονικά διάστημα που εργάστηκε κάθε άτομο ποικίλλει, όμως, οι περισσότεροι φαίνεται να βρίσκονταν στην τελευταία τους εργασία πάνω από 5 έτη. Κάποιοι ήταν

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

πλήρους και κάποιοι άλλοι μερικής απασχόλησης, ενώ οι μισθοί που έπαιρναν ήταν ίσοι ή λίγο μεγαλύτεροι από το βασικό μισθό.

Αναφορικά με τον τρόπο που βρήκαν οι ερωτώμενοι την εργασία που έκαναν στο παρελθόν τα αποτελέσματα φαίνονται στη συνέχεια και παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

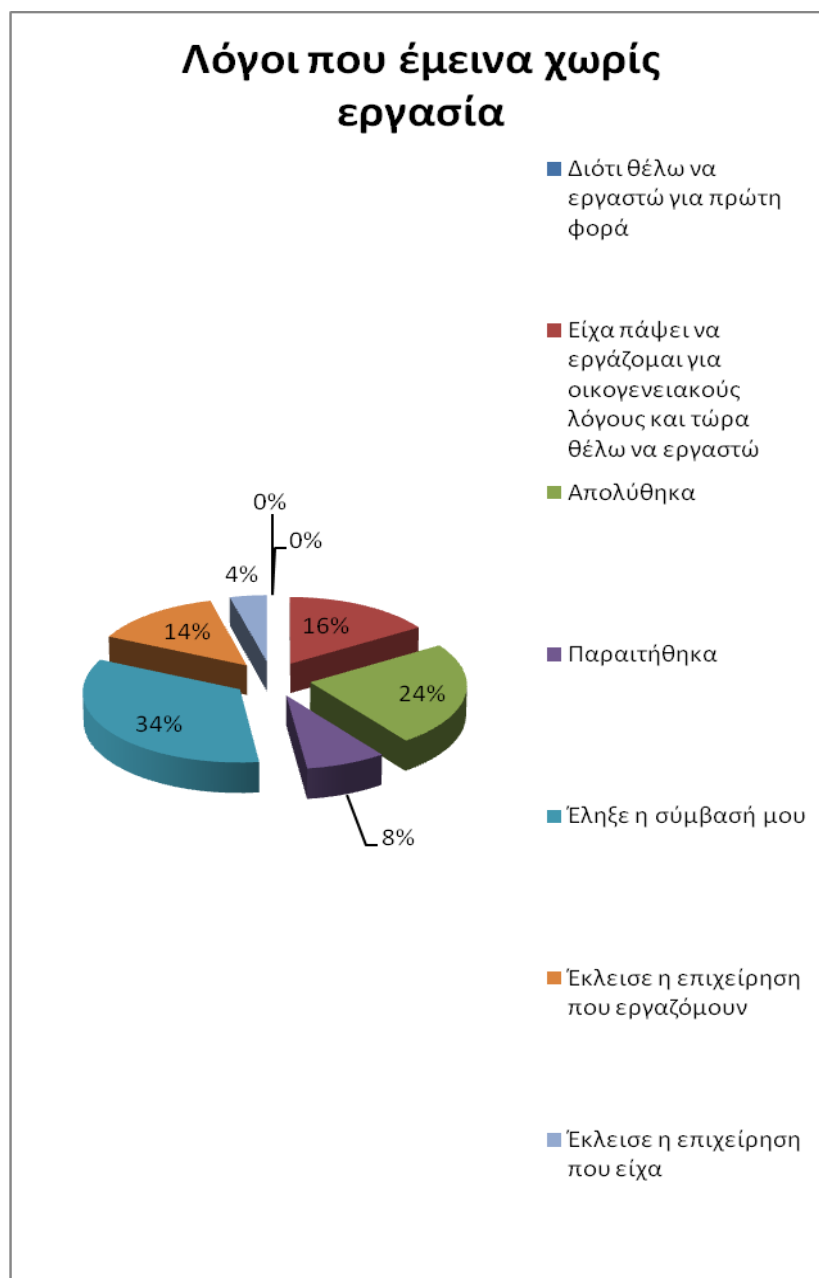

Το μεγαλύτερο ποσοστό, δηλαδή το 38% του δείγματος βρήκε την εργασία μόνο του μέσω μιας αγγελίας στην εφημερίδα. Ακολουθεί ποσοστό της τάξεως του 26% που απευθύνθηκε στον ΟΑΕΔ κι ένα μικρότερο ποσοστό, το 12% που

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

αποτελούν άτομα, τα οποία απευθύνθηκαν από μόνα τους στην επιχείρηση. Ποσοστό 9% απαντάει ότι βρήκε την προηγούμενη εργασία μόνο του μέσω μιας αγγελίας στο διαδίκτυο, ενώ το ίδιο ποσοστό (9%) ισχυρίζεται ότι είχε τη βοήθεια συγγενικών προσώπων. Τέλος, το μικρότερο ποσοστό αντιστοιχεί σε άτομα, τα οποία βρήκαν την τελευταία δουλειά τους μέσω φίλων και γνωστών.

Οι λόγοι που έμειναν χωρίς εργασία τα άτομα που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι διαφορετικοί, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 34% αυτού, δεν έχει εργασία αυτή τη στιγμή, διότι έληξε η σύμβασή του και ακολουθεί ποσοστό 24%, το οποίο απολύθηκε. Το 16% του δείγματος ισχυρίζεται ότι είχε σταματήσει να εργάζεται για οικογενειακούς λόγους και τώρα επιθυμεί να εργαστεί και πάλι, ενώ το 14% δε δουλεύει, αφού η επιχείρηση στην οποία εργαζόταν έκλεισε. Ακόμα το 4% του δείγματος είχε τη δική του επιχείρηση, την οποία αναγκάστηκε να κλείσει, κατά συνέπεια είναι εκτός της αγοράς εργασίας.

Ως προς τη διάρκεια ανεργίας οι ερωτώμενοι δίνουν τις παρακάτω απαντήσεις.

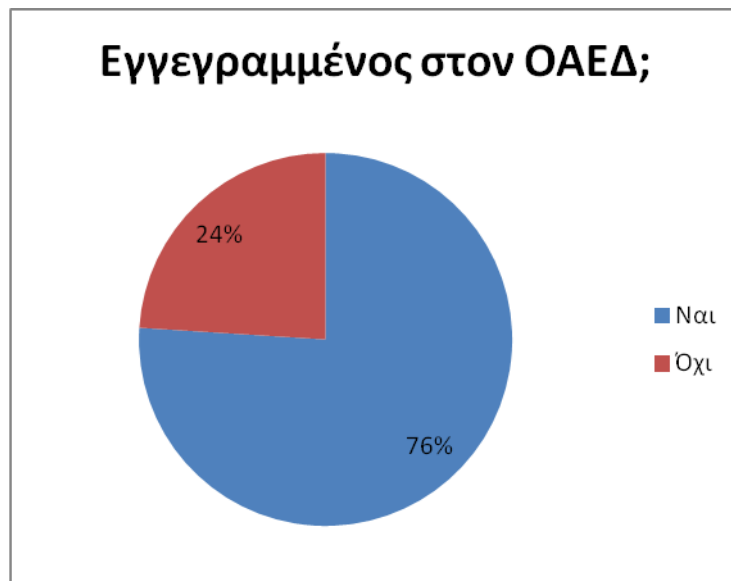

Την πλειοψηφία του δείγματος αποτελούν άνεργοι για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό των 3 μηνών. Το 22% του δείγματος έχει παραμείνει άνεργο από 13 έως και 18 μήνες κι ακολουθεί ένα μικρότερο ποσοστό που είναι άνεργο από 19 έως και 24 μήνες. Έπεται ένα αξιόλογο ποσοστό, της τάξεως του 14%, για το οποίο αντιστοιχούν από 25 έως και 30 μήνες ανεργίας, ενώ το 10% των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δίνουν την απάντηση ότι είναι άνεργοι 6 μήνες. Το

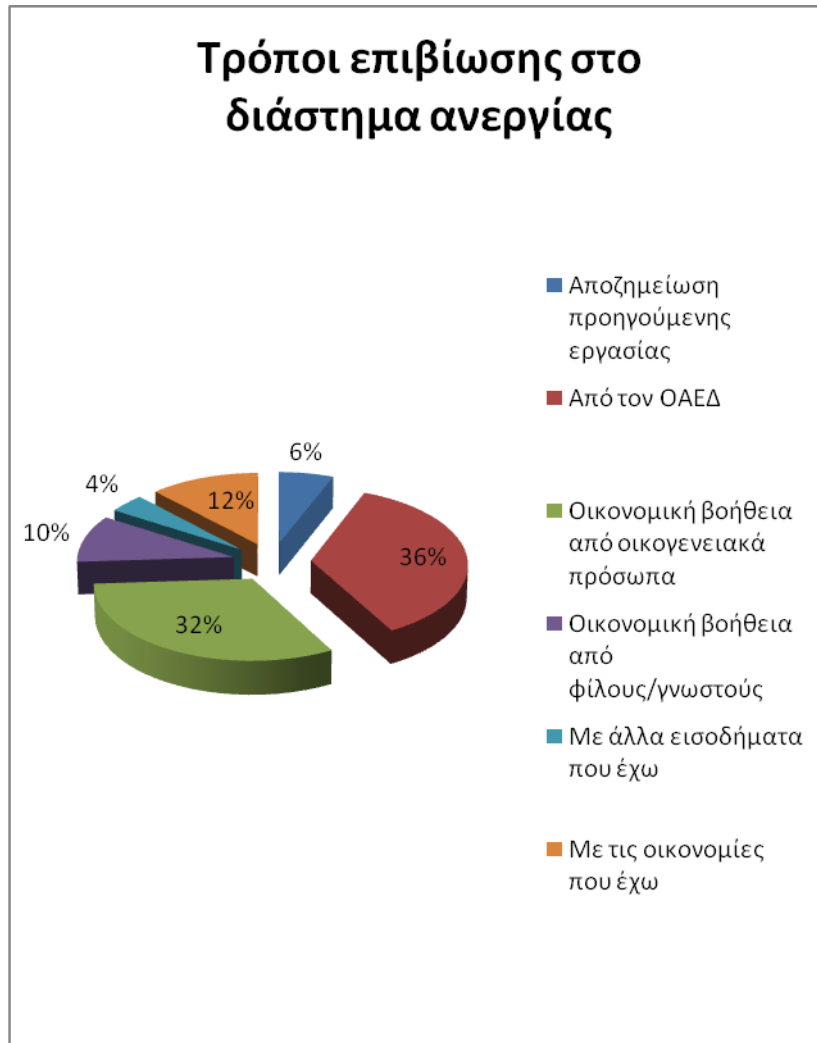
Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

μικρότερο ποσοστό αντιστοιχεί σε αυτούς που έχουν παραμείνει άνεργοι από 7 έως και 12 μήνες και αντιπροσωπεύει το 8% του δείγματος.

Σχετικά με την ερώτηση εάν είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ, ποσοστό 76% δίνει καταφατικά απάντηση, ενώ το υπόλοιπο 24% δίνει αρνητική απάντηση, όπως φαίνεται και παρακάτω.

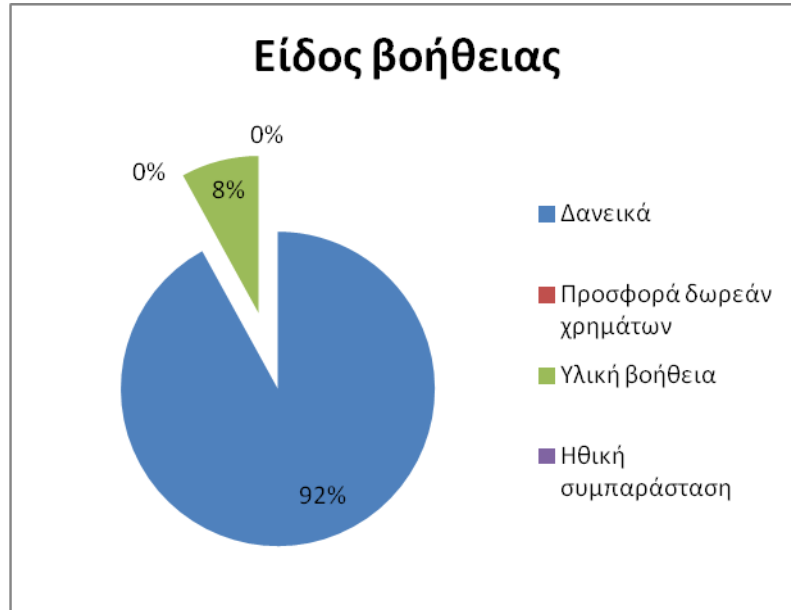
Σε ότι έχει σχέση με τους τρόπους επιβίωσης των ερωτηθέντων στο διάστημα ανεργίας τα ποσοστά έχουν, όπως παρουσιάζονται διαγραμματικά παρακάτω. Οι περισσότεροι (ποσοστό 68%) επιβιώνουν από χρήματα που παίρνουν από τον ΟΑΕΔ (ποσοστό 36%) ή από την χρηματική οικογενειακή βοήθεια που δέχονται από οικογενειακά πρόσωπα (ποσοστό 32%). Το 12% μπορεί και επιβιώνει με τις οικονομίες που έχει, ακολουθεί ένα ποσοστό 10% που δέχεται οικονομική βοήθεια από φίλους και γνωστούς και μικρότερα είναι τα ποσοστά για τα άτομα που έδωσαν την απάντηση ότι επιβιώνουν χάρη στην αποζημίωση από προηγούμενη εργασία, ποσοστό που αναλογεί στο 6% του δείγματος και σε αυτά που απαντούν από άλλα εισοδήματα που λαμβάνουν, ποσοστό που κυμαίνεται στο 4%.

Αναφορικά με το είδος βοήθειας που δέχτηκαν οι ερωτώμενοι προκειμένου να επιβιώσουν στο διάστημα ανεργίας τους, εντύπωση προκαλεί η ομόφωνη απάντηση που έδωσε σχεδόν ολόκληρο το δείγμα, ποσοστό που αντιπροσωπεύει το 92% για τα δανεικά. Ένα πολύ μικρό ποσοστό, της τάξεως του 8% ισχυρίζεται ότι σε αυτό το διάστημα έχει δεχτεί υλική βοήθεια από φίλους και γνωστούς, όπως για παράδειγμα, τρόφιμα, λάδι, ρούχα κ.λ.π. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένας ερωτώμενος δεν απαντά ότι του προσφέρθηκε ηθική συμπαράσταση, αλλά ούτε και δωρεάν χρήματα.

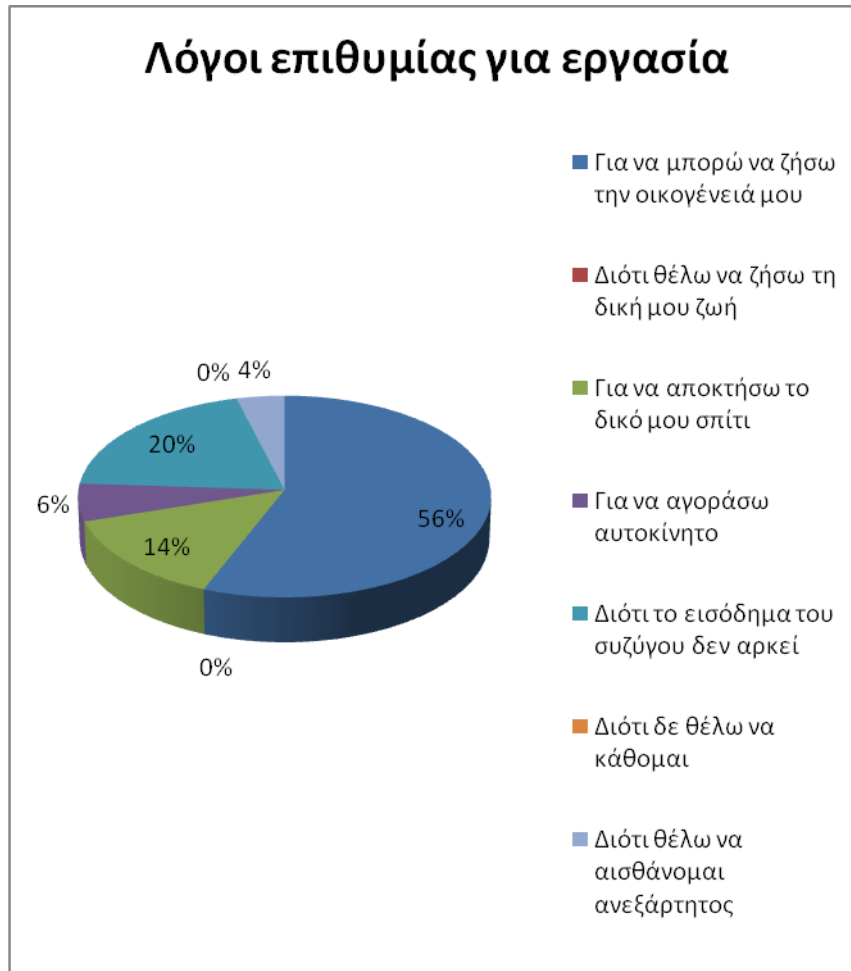
Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Επί πρόσθετα, σχετικά με την επόμενη ερώτηση του ερωτηματολογίου, δηλαδή εάν τώρα που είναι άνεργοι έχουν την ηθική στήριξη που θέλουν από τα συγγενικά τους πρόσωπα, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, το 78% αυτού, απαντάει ότι έχει κατά πολύ την ηθική υποστήριξη που χρειάζεται, το 18% του δείγματος ότι έχει λίγο, ενώ το 4% απαντάει ότι δεν έχει καθόλου ηθική υποστήριξη.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

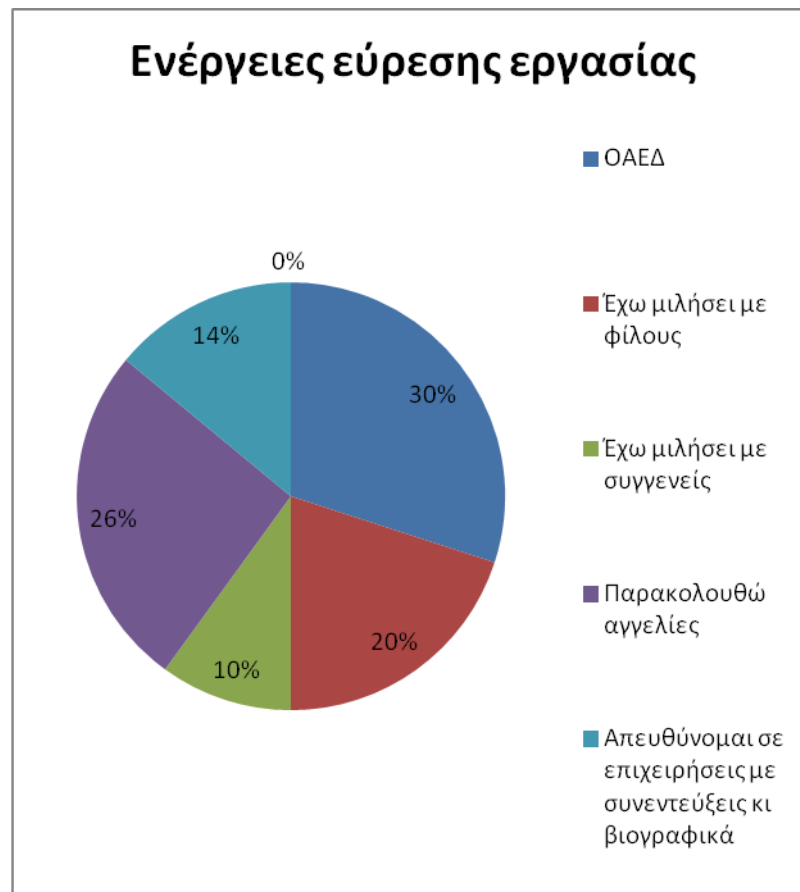
Οι λόγοι για τους οποίους επιθυμούν να εργαστούν αυτή τη στιγμή τα άτομα που ερωτήθηκαν και τώρα είναι άνεργα είναι διαφορετικοί. Παρόλ' αυτά, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, δηλαδή το 56% αυτού απαντάει ότι επιθυμεί να εργαστεί για να μπορέσει να ζήσει την οικογένειά του και ένα μικρότερο ποσοστό, το 20% δίνει την απάντηση ότι το εισόδημα του/της συζύγου δεν αρκεί. Το 14% του δείγματος υποστηρίζει ότι εργάζεται για να μπορέσει να αποκτήσει το δικό του σπίτι, το 6% προκειμένου να αγοράσει αυτοκίνητο και το 4% για να μπορέσει να αισθανθεί οικονομική ανεξαρτησία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δε δόθηκαν από τους ερωτώμενους καθόλου οι απαντήσεις, "για να ζήσω τη δική μου ζωή" και "δε θέλω να κάθομαι".

Επίσης, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι απαντούν ότι ψάχνουν για οποιαδήποτε εργασία, ενώ ελάχιστοι είναι αυτοί που

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

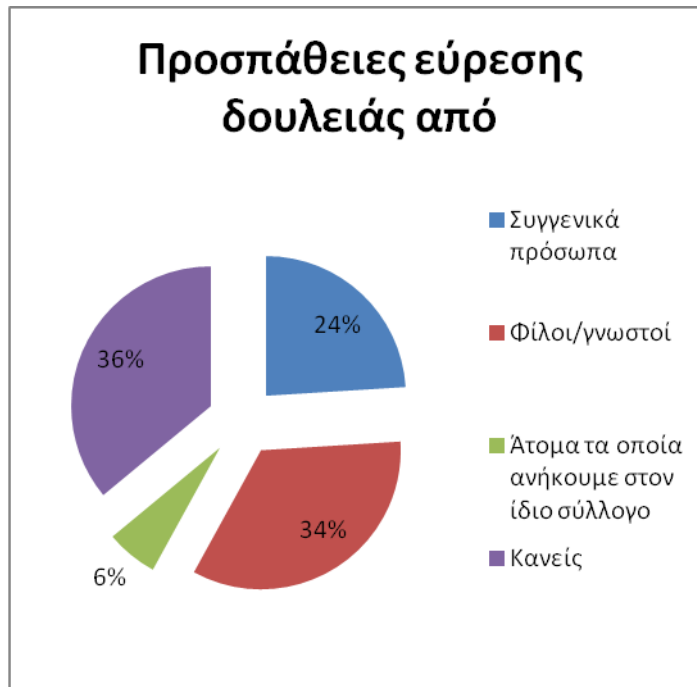
ζητούν να υπάρχει συνάφεια με το αντικείμενο σπουδών τους. Τέλος, ελάχιστα είναι και τα άτομα που απαντούν ότι θα ήθελαν οποιαδήποτε εργασία, αρκεί να είναι λίγες ώρες την ημέρα, προκειμένου να βρίσκονται σπίτι και να φροντίζουν τα παιδιά τους.

Αναφορικά με το ερώτημα ποιες ενέργειες έχουν πραγματοποιήσει οι ερωτώμενοι για να βρουν εργασία, το 30% απαντάει ότι έχει απευθυνθεί στον ΟΑΕΔ, το 26% ότι παρακολουθεί αγγελίες, το 20% ότι έχει μιλήσει με φίλους, το 14% ότι έχει απευθυνθεί σε επιχειρήσεις κι έχει δώσει συνεντεύξεις και βιογραφικά και το μικρότερο ποσοστό, το οποίο αντιστοιχεί στο 10% του δείγματος, απαντάει ότι έχει μιλήσει με συγγενείς.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

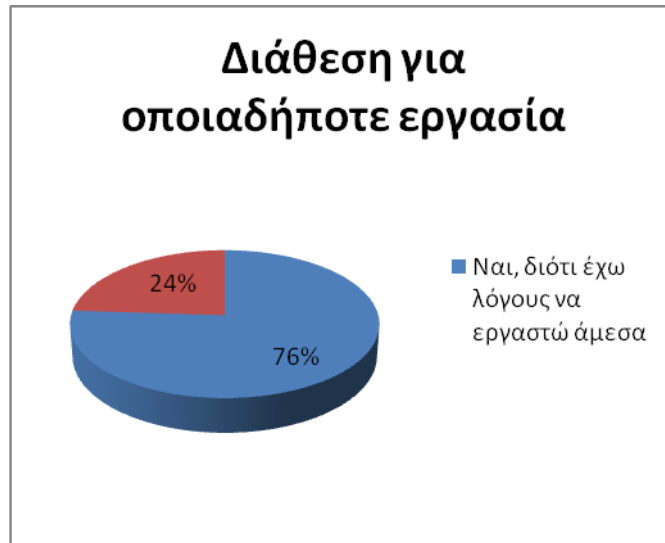
Ακολουθεί ερώτηση, η οποία έχει να κάνει με τις προσπάθειες εύρεσης εργασίας και τα αποτελέσματα απεικονίζονται διαγραμματικά παρακάτω.

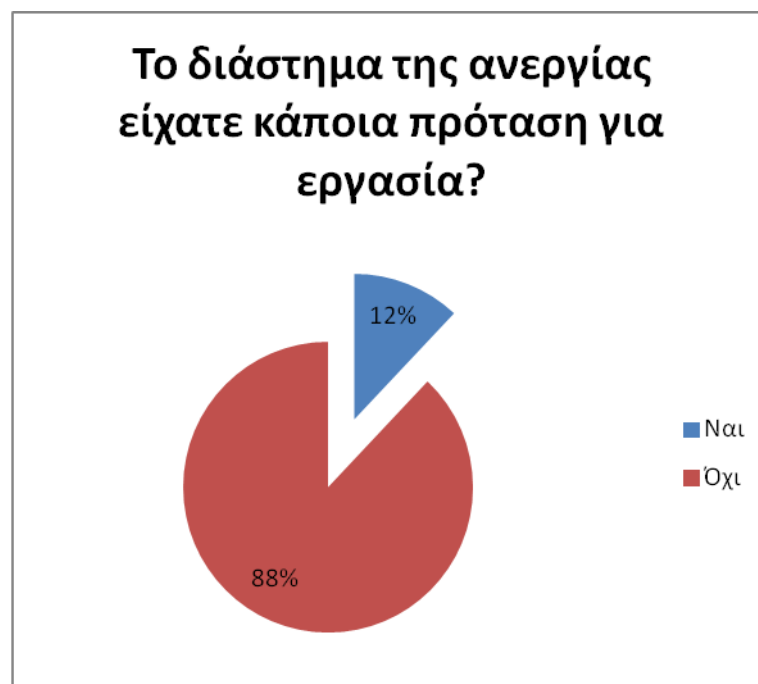
Οι περισσότεροι ερωτώμενοι, δηλαδή το 36%, απαντούν ότι κανείς δεν προσπαθεί να τους βρει δουλειά, ενώ ένα αντίστοιχο σχεδόν ποσοστό, το 34% του δείγματος, απαντούν ότι προσπαθούν φίλοι και γνωστοί να τους βρουν εργασία. Ένα μικρότερο ποσοστό, το 24% δίνει την απάντηση ότι κάποια συγγενικά πρόσωπα, ενώ το 6% άτομα, τα οποία ανήκουν στον ίδιο σύλλογο ψάχνουν να τους βρουν εργασία.

Επιπλέον, στην ερώτηση αν είναι διατεθειμένοι να κάνουν οποιαδήποτε εργασία, η συντριπτική πλειοψηφία απαντάει καταφατικά, διότι έχει λόγους να εργαστεί άμεσα, ενώ, το 24% του δείγματος απαντάει ότι έχει τη δυνατότητα να περιμένει και να ψάξει την εργασία που θέλει.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

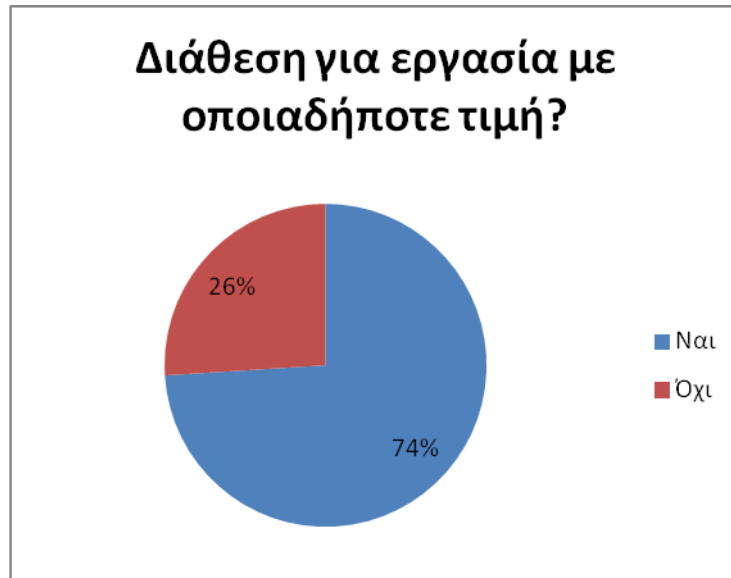

Σχετικά με το αν υπάρχει κάποια πρόταση για εργασία κατά το χρονικό διάστημα που είναι άνεργοι, η πλειονότητα του δείγματος απαντάει ότι δεν είχε, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 88% και μόνο το 12% αυτού δίνει θετική απάντηση.

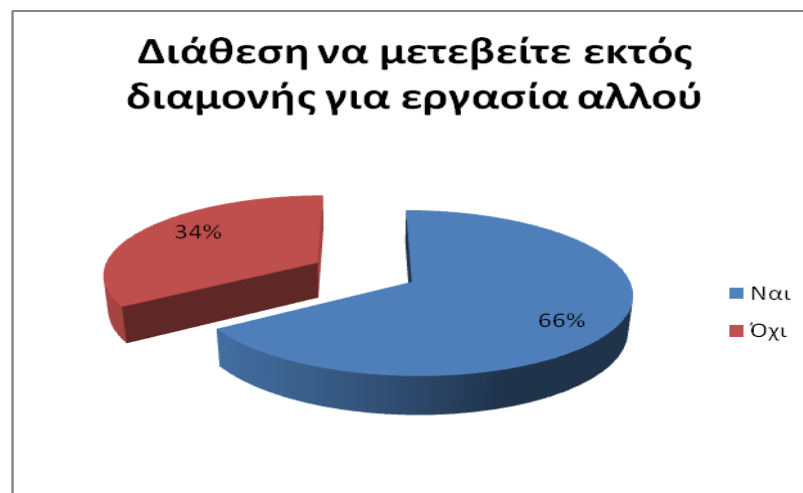

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Εν τω μεταξύ, σχετικά με την ερώτηση αν υπάρχει διάθεση για δουλειά με οποιαδήποτε αμοιβή, το 37% του δείγματος απαντάει ότι είναι διατεθειμένοι να εργαστούν, ενώ το 26% δεν είναι διατεθειμένοι υπό αυτές τις συνθήκες.

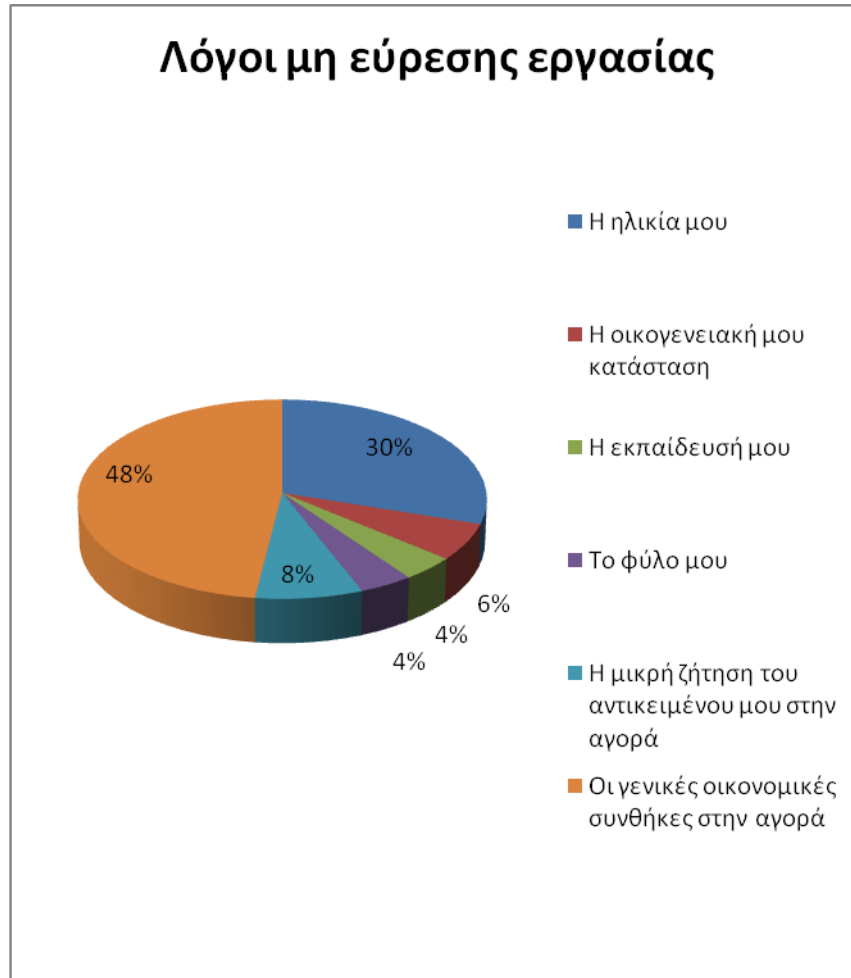

Επιπλέον, από τα άτομα που είναι άνεργα και δέχτηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο για τους σκοπούς της παρούσας πτυχιακής εργασίας, το 66% απαντούν ότι είναι διατεθειμένα ακόμα και να μεταβούν εκτός τόπου διαμονής προκειμένου να βρουν εργασία, αντίθετα, το 34% του δείγματος δεν έχει καμία τέτοια διάθεση.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Οι λόγοι μη εύρεσης εργασίας ποικίλλουν και αυτοί που έδωσαν οι ερωτώμενοι φαίνονται παρακάτω.

Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, δηλαδή το 48% αυτού, υποστηρίζει ότι ο βασικότερος λόγος μη εύρεσης εργασίας είναι οι γενικές οικονομικές συνθήκες στην αγορά. Επίσης, ένα πολύ υψηλό ποσοστό του δείγματος, το 30%, δίνει την απάντηση ότι δε βρίσκει εργασία εξαιτίας της ηλικίας του, ενώ το 8% απαντάει ότι είναι μικρή η ζήτηση του αντικειμένου που έχει σπουδάσει στην αγορά.

Ένα ποσοστό της τάξεως του 6%, θεωρεί ότι αυτό οφείλεται στην οικογενειακή κατάστασή του, ενώ το 4% υποστηρίζει ότι σημαντικός λόγος μη

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

εύρεσης εργασίας είναι το φύλο του. Ακόμα, ένα ίδιο ποσοστό, (το 4%) αποδίδει τη μη εύρεση εργασίας στην εκπαίδευσή του.

Στο ερώτημα αν η ανεργία ασκεί σημαντική επιρροή στην ψυχολογία τους, οι ερωτώμενοι απαντούν ότι την επηρεάζει πάρα πολύ, σε ποσοστό που αντιστοιχεί στο 48% του δείγματος, το 36% των ερωτώμενων απαντούν ότι την επηρεάζει πολύ και το 16% ότι την επηρεάζει ελάχιστα. Χαρακτηριστικό είναι ότι κανείς ερωτώμενος δε δίνει την απάντηση "καθόλου".

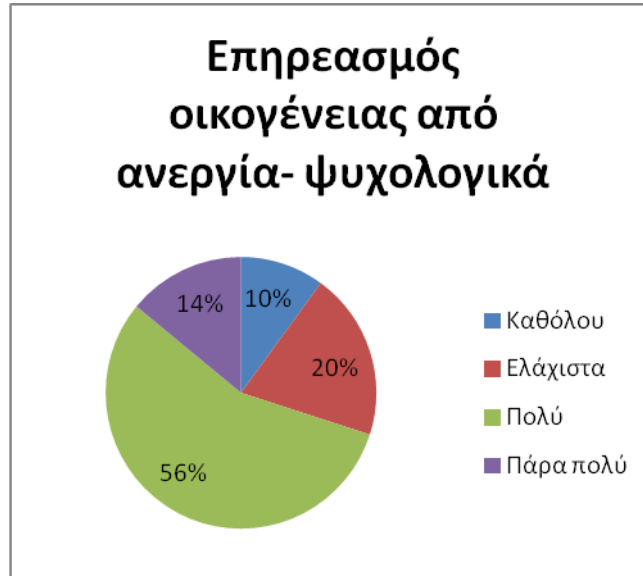

Στη συνέχεια ακολουθούν δύο διαγράμματα που δείχνουν τα αποτελέσματα σχετικά με το πώς επηρεάζει η ανεργία την οικογένεια του κάθε ερωτώμενου ψυχολογικά και οικονομικά.

Ως προς το βαθμό που επηρεάζει η ανεργία την οικογένεια ψυχολογικά, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, δηλαδή το 56% ισχυρίζεται ότι την επηρεάζει πολύ, το 20% ελάχιστα, το 14% πάρα πολύ και το 10% καθόλου.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Σχετικά με το πόσο επηρεάζεται οικονομικά η οικογένεια του κάθε ερωτώμενου από την ανεργία, ποσοστό που κυμαίνεται στο 54%, απαντάει ότι επηρεάζεται πολύ, το 24% πάρα πολύ, το 16% ελάχιστα και το 6% καθόλου.

Στην ερώτηση που σχετίζεται με ποιους διαμένουν στο σπίτι, η πλειονότητα του δείγματος απαντάει με το/τη σύζυγο, ποσοστό που κυμαίνεται στο 62% του

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

δείγματος. Ακολουθούν μικρότερα ποσοστά, το 16% που διαμένει στο σπίτι με τους γονείς του, το 14% που διαμένει μόνο/η κι ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό (το 8%) με τον αδελφό/ή του.

Σχετικά με τη διαμονή των ερωτώμενων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η πλειοψηφία του δείγματος διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 54% του δείγματος. Ακολουθεί ποσοστό της τάξεως του 22%, που υπολείπεται αρκετά του πρώτου και διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία των γονέων. Επίσης, το 10% του δείγματος έχει τη δική του ιδιόκτητη κατοικία και το 8% αυτού διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία του/της συζύγου. Τέλος, ένα πιο μικρό ποσοστό, που αναλογεί στο 6% των ερωτώμενων διαμένει σε κατοικία που του έχει παραχωρηθεί από συγγενικά πρόσωπα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανεργία αποτελεί ένα από τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας μιας χώρας. Στην Ελλάδα τα ποσοστά ανεργίας παρουσίασαν ραγδαία άνοδο με την κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η Αθήνα βρίσκεται ανάμεσα σε εκείνες τις πόλεις, οι οποίες δυσκολεύονται να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας και να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, γι' αυτό το λόγο παρουσιάζει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη.

Το ερευνητικό μέρος της παρούσας πτυχιακής εργασίας φαίνεται να είναι σύμφωνο με το θεωρητικό πλαίσιο και παλαιότερες έρευνες περί ανεργίας στην πρωτεύουσα. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στο δείγμα των 50 ανέργων στο νομό Αττικής, περίπου ένας στους δύο νέους είναι άνεργοι και οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν εκδηλώνουν ανησυχία για όλο και μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας. Η πλειοψηφία των ανέργων ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 30-44 ετών, κάτι το οποίο συμφωνεί με τη θεωρία. Η ανεργία θερίζει κατά κύριο λόγο σε ηλικίες άνω των 30 ετών που τα άτομα δεν ψάχνουν μια προσωρινή και ολιγόωρη απασχόληση, όπως σε μικρότερες ηλικίες, καθώς και σε άτομα άνω των 44 ετών, επειδή είναι πιο δύσκολο λόγω ηλικίας να βρουν εργασία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος αποτελούν μορφωμένα άτομα, για την ακρίβεια το 48% αυτού έχουν τελειώσει την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και είναι και κάτοχοι ενός μεταπτυχιακού ή ενός διδακτορικού τίτλου, γεγονός που συνάδει με την πραγματικότητα, δηλαδή ότι όλο και περισσότερο αυξάνεται η ανεργία σε άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Η πλειονότητα του δείγματος, δηλαδή το 68% έχει εργασιακή εμπειρία, ενώ το 32% δεν είχε την ευκαιρία να απασχοληθεί κάπου παλαιότερα. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 34% αυτού, δεν έχει εργασία αυτή τη στιγμή, διότι έληξε η σύμβασή του και ακολουθεί ποσοστό 24%, το οποίο απολύθηκε. Σήμερα πολλά άτομα μένουν άνεργα όταν λήξει η σύμβαση εργασίας τους ή πολλές επιχειρηματικές μονάδες απολύουν προσωπικό, επειδή θέλουν να κάνουν περικοπές λόγω οικονομικής κρίσης.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι επιβιώνουν από χρήματα που παίρνουν από τον ΟΑΕΔ ή από την χρηματική οικογενειακή βοήθεια που δέχονται από οικογενειακά πρόσωπα, κάτι το οποίο βιώνουν και οι περισσότεροι άνεργοι στη χώρα μας. Οι λόγοι για τους οποίους επιθυμούν να εργαστούν αυτή τη στιγμή τα άτομα που ερωτήθηκαν και τώρα είναι άνεργα είναι διαφορετικοί. Παρόλ' αυτά, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, απαντάει ότι επιθυμεί να εργαστεί για να μπορέσει να ζήσει την οικογένειά του και ένα μικρότερο ποσοστό δίνει την απάντηση ότι το εισόδημα του/της συζύγου δεν αρκεί. Για τους περισσότερους Έλληνες άνεργους αυτοί είναι οι δύο βασικότεροι λόγοι που επιθυμούν να εργαστούν. Μάλιστα, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας και όπως γνωρίζουμε και από άλλες μελέτες που πραγματοποιούνται από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία για την ανεργία στην Ελλάδα ο βασικότερος λόγος μη εύρεσης εργασίας είναι οι γενικές οικονομικές συνθήκες στην αγορά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Δεδουσόπουλος Α., (2000). «Πολιτική Οικονομία της Αγοράς Εργασίας», 1^η

Έκδοση, Αθήνα, Τυπωθήτω.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Αύγουστος 2015. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού. Μελέτη ανάλυσης της τοπικής αγοράς εργασίας. Αναπτυξιακή σύμπραξη «Δίκτυο αλληλεγγυης».

Καμινιώτη Ο., (1996). «Οι κοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας».

Κορλίρας Π., (1999). «Θεωρία ανεργίας και Πληθωρισμού».

Κυριαζόπουλος Π., Σιαμαντά Ε., (2009). «Έρευνα Αγοράς».

Σταθακόπουλος Β., (2005). «Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς».

Πετράκη Γ., (1993) «Η ανεργία μετατρέπει τις κοινωνικές σχέσεις».

Ραφία Α., (1987). «Η ανεργία είναι γένους θηλυκού».

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Braveman H., (1980). «*Labor and Monopoly Capitalism*».

Esping - Andersen G., (1982). «*The Three Worlds of Welfare Capitalism*».

Machin S., & Wadhvani S., (1995). «*The effects of Unions on Organizational*».

Malinvaud E., (1987). «*Profitability and Unemployment*».

Phelps E., (1999). «*Inflation Policy and Unemployment Theory*».

Rifkin J., (1994). «*The end of work*».

Solow R., (1973). «*The Labor Market as a Social Institution*».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Τα στοιχεία που θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν καθαρά για επιστημονικούς σκοπούς και είναι αυστηρά εμπιστευτικά. Η γνώμη σας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα και σημασία στην επιτυχή διεκπεραίωση της μελέτης αυτής, αναμένουμε την ειλικρινή και αβίαστη κατάθεση των απόψεών σας.

Παρακαλείσθε να επιλέξετε μία απάντηση για κάθε ερώτηση.

Εκφράζουμε εκ των προτέρων τις θερμές μας ευχαριστίες.

1. Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία

Έως 29

30-44

45 και άνω

3. Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος/η

Άγαμος/η

Διαζευγμένος/η

Χήρος

Άλλο

4. Έχετε παιδιά

Ναι

Όχι

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

5. Εκπαίδευση

- Δεν πήγε καθόλου σχολείο
- Μερικές τάξεις Δημοτικού
- Απολυτήριο Δημοτικού
- Απολυτήριο Τριτάξιας Μέσης εκπαίδευσης
- Απολυτήριο Μέσης εκπαίδευσης
- Πτυχίο Ανώτερης Τεχνολογικής Επαγγελματικής εκπαίδευσης
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό

6. Γνωρίζετε ξένες γλώσσες;

- Ναι
- Όχι

Εάν ναι, ορίστε ποιες και το επίπεδο εκπαίδευσης.

ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ	ΑΡΙΣΤΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΜΕΤΡΙΑ

7. Έχετε εργασθεί άλλη φορά στο παρελθόν;

- Ναι
- Όχι

7α. Τι είδους εργασία κάνατε;

(Περιγράψτε με λίγες λέξεις την εργασία που κάνατε. Π.χ. ήμουν πωλήτρια σε σούπερ μάρκετ, ήμουν εργάτης στο εργοστάσιο τάδε, ήμουν υπάλληλος γραφείου κ.λ.π.)

.....
.....

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

7β. Για πόσο χρονικό διάστημα εργαστήκατε εκεί;

Από.....έως.....

7γ. Ποιό ήταν το ύψος της μηνιαίας αμοιβής;

(Εάν η αμοιβή ήταν διαφορετική του μισθού συγκρίνετε τη με το βασικό μισθό)

Ίση με το βασικό μισθό

Λίγο μεγαλύτερη του βασικού μισθού

Πολύ μεγαλύτερη του βασικού μισθού

Εργαζόμουν χωρίς αμοιβή

7δ. Πόσες ώρες εργαζόσασταν την εβδομάδα κατά μέσο όρο;

.....

8. Πώς βρήκατε την εργασία την οποία μας περιγράψατε;

(Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

Μόνος απευθυνόμενος στην επιχείρηση

Μόνος μέσω αγγελίας στην εφημερίδα

Μόνος μέσω αγγελίας στο ίντερνετ

Μέσω ΟΑΕΔ

Με βοήθησαν φίλοι/γνωστοί

Με βοήθησαν συγγενικά πρόσωπα

Μόνος χρησιμοποιώντας τις πολιτικές μου γνωριμίες

Άλλο

8α. Εάν σας βοήθησαν φίλοι/γνωστοί περιγράψτε τον τρόπο.

(Π.χ. Με σύστησαν στον εργοδότη, με προσέλαβαν στην επιχείρησή τους, με σύστησαν στο βουλευτή, ο πατέρας μου ήξερε τον επιχειρηματία κ.λ.π.)

.....

.....

8β. Εάν σας βοήθησαν συγγενείς περιγράψτε ποιοι ήταν και τον τρόπο.

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

(Π.χ. ο αδερφός μου μίλησε στον βουλευτή, ο οποίος διαμεσολάβησε, ο πατέρας μου ήξερε τον επιχειρηματία ή ο σύζυγος κ.λ.π.)

.....
.....

9. Αυτή τη στιγμή για ποιους λόγους είστε χωρίς εργασία;

(Δώστε μόνο μία απάντηση)

- Διότι θέλω να εργαστώ για πρώτη φορά
- Είχα παύσει να εργάζομαι για οικογενειακούς λόγους και τώρα θέλω να ξαναεργασθώ
- Απολύθηκα
- Παραιτήθηκα
- Έληξε η σύμβασή μου
- Έκλεισε η επιχείρηση που εργαζόμουν
- Έκλεισε η επιχείρηση που είχα
- Άλλο

10. Διάρκεια ανεργίας

- Μέχρι 6 μήνες
- 7-12
- 13-18
- 19-24
- 25-30
- 31+

11. Είστε εγγεγραμμένος στον ΟΑΕΔ;

- Ναι
- Όχι

Εάν ναι για πόσο διάστημα;.....

12. Ποιοι οι τρόποι επιβίωσης στο διάστημα ανεργίας σας;

- Με την αποζημίωση που πήρα από την προηγούμενη εργασία
- Από τον ΟΑΕΔ

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

- Οικονομική βοήθεια από συγγενικά πρόσωπα (γονέων συζύγου κ.λ.π.)
- Οικονομική βοήθεια από φίλους/γνωστούς
- Με άλλα εισοδήματα που έχω
- Με τις οικονομίες που έχω

13. Εάν δεχθήκατε βοήθεια από φίλους/γνωστούς τι είδους βοήθεια ήταν αυτή;

- Δανεικά
- Προσφορά δωρεάν χρημάτων
- Υλική βοήθεια (π.χ. τρόφιμα, λάδι, ρούχα κ.λ.π.)
- Ηθική συμπαράσταση

14. Τώρα που είστε άνεργος έχετε την ηθική στήριξη που θέλατε από τα συγγενικά πρόσωπα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Πολύ

15. Αυτή τη στιγμή για ποιους λόγους θέλετε να εργασθείτε;

- Για να μπορώ να ζήσω την οικογένειά μου
- Διότι θέλω να ζήσω τη δική μου ζωή
- Για να μπορέσω να ζήσω τα παιδιά μου
- Για να αποκτήσω το δικό μου σπίτι
- Για να αγοράσω αυτοκίνητο
- Διότι το εισόδημα του συζύγου δεν αρκεί
- Διότι δε θέλω να κάθομαι
- Διότι θέλω να αισθάνομαι ανεξάρτητος

16. Τι είδους εργασία αναζητάτε;

(Π.χ. Ψάχνω οποιαδήποτε εργασία. Ψάχνω εργασία σύμφωνα με τις σπουδές μου ή δημόσιος υπάλληλος ή εργάτης ή οποιαδήποτε εργασία αρκεί να είναι πρωινή ή λίγες ώρες κ.λ.π.)

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

---

17. Ποιες ενέργειες έχετε κάνει για να βρείτε εργασία;

- Έχω απευθυνθεί στον ΟΑΕΔ
- Έχω μιλήσει σε φίλους/γνωστούς ότι ψάχνω εργασία
- Έχω μιλήσει σε συγγενείς ότι ψάχνω εργασία
- Παρακολουθώ αγγελίες
- Απευθύνομαι σε επιχειρήσεις και δίνω συνεντεύξεις και βιογραφικά
- Παρακολουθώ σεμινάριο κατάρτισης

18. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία;

- Συγγενικά πρόσωπα
- Φίλοι/γνωστοί
- Άτομα τα οποία ανήκουμε στον ίδιο σύλλογο
- Κανείς

19. Είστε διατεθειμένοι να βρείτε σε οποιονδήποτε κλάδο εργασία;

- Ναι, διότι έχω λόγους να εργασθώ άμεσα
- Όχι, έχω τη δυνατότητα να περιμένω και να ψάξω την εργασία που θέλω

19α. Εάν όχι, τι σας δίνει τη δυνατότητα να περιμένετε να βρείτε την εργασία που θέλετε;

- Η συνδρομή της οικογένειας

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Η συνδρομή φίλων/γνωστών

Οι δικές σας οικονομικές δυνατότητες

20. Αυτό το διάστημα πού ψάχνετε εργασία;

Οι γονείς σας δίνουν την άνεση του χρόνου να βρείτε τη δουλειά που θέλετε

Οι γονείς σας λένε να βρείτε σύντομα οποιαδήποτε εργασία

Οι γονείς σας λένε να βρείτε σύντομα τη δουλειά που θέλετε

Οι γονείς σας πιέζουν να βρείτε σύντομα οποιαδήποτε δουλειά

Οι γονείς σας πιέζουν να βρείτε σύντομα τη δουλειά που θέλετε

21. Αυτό το διάστημα πού ψάχνετε εργασία;

Ο/η σύζυγός σας δίνει την άνεση του χρόνου να βρείτε τη δουλειά που θέλετε

Ο/η σύζυγός σας λέει να βρείτε σύντομα οποιαδήποτε εργασία

Ο/η σύζυγός σας λέει να βρείτε σύντομα τη δουλειά που θέλετε

Ο/η σύζυγός σας πιέζει να βρείτε σύντομα οποιαδήποτε δουλειά

Ο/η σύζυγός σας πιέζει να βρείτε σύντομα τη δουλειά που θέλετε

Ο/η σύζυγός σας προτιμά να μην εργάζεσθε

22. Αυτό το διάστημα που είστε άνεργος/η είχατε κάποια πρόταση για εργασία;

Ναι

Όχι

Εάν ναι για ποιους λόγους δε δεχτήκατε;

23. Είστε διατεθειμένος/η να δουλέψετε με οποιαδήποτε αμοιβή;

Ναι

Όχι

24. Είστε διατεθειμένος/η αν μετακινηθείτε εκτός διαμονής εάν βρείτε εργασία αλλού;

Ναι

Όχι

25. Ποιοι νομίζετε ότι είναι οι κύριοι λόγοι μη εύρεσης εργασίας;

Η ηλικία μου

Η οικογενειακή μου κατάσταση

Η εκπαίδευσή μου

Το φύλο μου

Η μικρή ζήτηση του αντικειμένου μου στην αγορά

Οι γενικές οικονομικές συνθήκες στην αγορά

26. Η ανεργία επηρεάζει την ψυχολογία σας;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

Πολύ

Πάρα πολύ

27. Το γεγονός ότι είσαι άνεργος/η πόσο επηρεάζει την οικογένειά σου;

α. Ψυχολογικά

Καθόλου

Ελάχιστα

Πολύ

Πάρα πολύ

β. Οικονομικά

Καθόλου

Ελάχιστα

Πολύ

Πάρα πολύ

28. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των μελών της οικογένειάς σας;

(Ποιο είναι το επάγγελμα; Περιγράψτε την εργασία που κάνει ή έκανε, εάν κάνει και δεύτερη δουλειά και τί.

Π.χ. Κύρια εργασία: ηλεκτρολόγος δημοσίου

Δεύτερη εργασία: ασφαλιστής)

Αγορά εργασίας στο νομό Αττικής

29. Με ποιους διαμένετε στο σπίτι σας;

(Π.χ. μόνος, με τους γονείς μου, με τον αδερφό/ή μου, με το/τη σύζυγό μου , με το/τη σύζυγο και τα παιδιά μου κ.λ.π.)

.....

30. Διαμονή

- Ιδιόκτητη κατοικία
- Ιδιόκτητη κατοικία του/της συζύγου
- Ιδιόκτητη κατοικία των γονέων
- Παραχωρούμενη κατοικία από συγγενείς
- Ενοικιαζόμενη κατοικία